

Demokratisk representasjon eller effektiv styring?

En kvalitativ innholdsanalyse av utviklinger i Arbeiderpartiets og Høyres syn på deres egen rolle i demokratiet i perioden 1945-2021

Eirik Sagedal

Masteroppgave i statsvitenskap

Vår 2023

45 studiepoeng

Institutt for statsvitenskap

Det samfunnsvitenskapelige fakultet

Antall ord: 25 110

Forord

Med denne masteroppgaven er en lang studietid nå endelig over. Jeg har lært mye gjennom årene og jeg gleder meg til å ta alt i bruk i arbeidslivet som nå følger.

Takk til veileder Elin Haugsgjerd Allern for kloke ord, verdifulle tilbakemeldinger, og sterk faglig støtte gjennom hele skriveprosessen som denne oppgaven har vært helt avhengig av.

Takk til alle jeg har møtt og lært av studietiden, både akademikere og medstudenter.

Takk til Samfunnsvitenskapelig fakultetsforening for enorme mengder kaffe, gode vennskap og for å bidra til en sterk tilhørighet til fakultetet og Blindern.

Takk også til mamma og pappa for å ha lært meg gleden ved å lese og lære.

Og til slutt, en særlig takk til Anna for hennes konstante støtte og tålmodighet gjennom hele masterløpet mitt, og for å alltid få meg til å tro på meg selv.

Eirik Sagedal

Oslo, mai 2023.

Sammendrag

Politiske partier fungerer som bindeleddet mellom samfunn og stat, og er essensielle for at moderne demokratiet skal fungere. I *Makt- og demokratiutredningen* fra 2003 kom det frem at demokratiet har vært igjennom en tilbakegang som følge av partiutviklingen gjennom andre halvdel av 1900-tallet. Der partiene før var organisasjoner med sterk tilknytning til folket, med bred evne til å mobilisere medlemmer og velgere, har de i stor grad mistet denne tilknytningen. Dette er også noe faglitteraturen, deriblant Katz og Mair (1995) har pekt på; med lavere demokratisk deltakelse i samfunnet og nedgang i både partimedlemskap og partiidentifisering. Problemstillingen tar utgangspunkt i hvorvidt partienes normative syn på egen rolle har endret seg i takt med partiutviklingen som vi finner i både empiri og teori.

Analysen er avgrenset til Norge i perioden 1945-2021, og fokuserer på Arbeiderpartiet og Høyre som de to dominerende styringspartiene i denne perioden. Datamaterialet består av fem partiprogrammer fra hvert parti, jevnt fordelt utover analyseperioden. Det metodiske grunnlaget til oppgaven er en kvalitativ innholdsanalyse, basert på et teoretisk rammeverk utarbeidet i oppgaven. Resultatene fra den kvalitative analysen viser at det har vært en høy grad av stabilitet i partienes demokratisyn og syn på egen rolle, og videre forskning må til for å undersøke sammenhengen mellom partienes normative syn og den faktiske partiutviklingen.

APA 7 er benyttet referansestil for oppgaven.

Innholdsfortegnelse

Forord	III
Sammendrag	IV
Kapittel 1: Introduksjon	1
1.1 Bakgrunn for problemstillingen	2
1.2 Forskningsdesign og metode.....	4
1.3 Disposisjon for oppgaven.....	4
Kapittel 2: Litteraturgjennomgang og teoretisk rammeverk	6
2.1 Ulike syn på demokrati	8
2.1.1 Deliberativforståelse	9
2.1.2 Deltakende	9
2.1.3 Egalitærforståelse.....	10
2.1.4 Elektoralforståelse.....	10
2.1.5 Liberalforståelse.....	10
2.1.6 Oppsummering av ulike demokratiforståelser	11
2.2 Ulike syn på partienes rolle i demokratiet.....	12
2.2.1 Partimodeller og partiutvikling	13
Kapittel 3: Forskningsdesign og metode	19
3.1 Operasjonalisering og gjennomføring av analysen	19
3.2 Utvalg og datainnhenting	21
3.3 Metodiske utfordringer og kvalitetssikring av analyse	22
3.4 Kvalitativ innholdsanalyse.....	24
3.5 Historisk bakgrunn og kontekst	25
Kapittel 4: Analyse og diskusjon av resultater	30
4.1 Arbeiderpartiets demokratisyn	31
4.1.1 Program for 1953	32
4.1.2 Program for 1973	33
4.1.3 Program for 1990	35
4.1.4 Program for 2009	36
4.1.5 Program for 2021	37
4.2 Høyres demokratisyn	38
4.2.1 Program for 1953	38
4.2.2 Program for 1973	39

4.2.3 Program for 1993	40
4.2.4 Program for 2009	41
4.2.5 Program for 2021	41
4.3 Diskusjon av partienes demokratisyn.....	42
4.4 Arbeiderpartiets syn på egen rolle i demokratiet.....	43
4.4.1 Program for 1953	43
4.4.2 Program for 1973	45
4.4.3 Program for 1990	47
4.4.4 Program for 2009	49
4.4.5 Program for 2021	51
4.5 Høyres syn på egen rolle i demokratiet	53
4.5.1 Program for 1953	53
4.5.2 Program for 1973	54
4.5.3 Program for 1993	56
4.5.4 Program for 2009	59
4.5.5 Program for 2021	61
4.6 Diskusjon og oppsummering av variabler	63
4.6.1 Kobling til sivilsamfunnet – oppsummering	63
4.6.2 Kobling til staten – oppsummering	64
4.6.3 Representasjonsrollen – oppsummering.....	65
4.6.4 Basis for konkurranse – oppsummering.....	65
Kapittel 5: Konklusjon og videre forskning	67
Litteraturliste	70

Kapittel 1: Introduksjon

In all societies where people are free to express their preferences there is broad consensus on the legitimacy of democracy as a form of government [...], that political parties are essential to the working of democracy. At the same time, however, public opinion in most democracy systems is characterized by pervasive dissatisfaction with and distrust of political parties (Linz, 2002, s. 291).

I dagens etablerte demokratier opplever politiske partier å være i en paradoksal situasjon. Selv om partiene er anerkjent som et bindeledd for at moderne demokratier skal fungere, viser undersøkelser at tilliten velgere har til nettopp partier og politikere er jevnt over svært lav. Demokrati og parti er to begrep som er sterkt knyttet sammen i styringssystemet vårt, der partiene er en vital del i et moderne demokrati. Demokratiet er, i Schattsneider sine ord, «unthinkable save in terms of the parties» (Schattsneider, 1942, s. 1). Samtidig har partiene også vært gjennom en voldsom nedgang i løpet av de siste 50 årene, noe som også har kan lede til at det stilles spørsmål rundt partienes demokratiske legitimitet i samfunnet (Dalton & Wattenberg, 2000). Folk stoler mindre på partier og politikere, de identifiserer seg mindre med partier og idelogier og det har vært en enorm nedgang i partimedlemskap siden høyden på 60- og 70-tallet (E. H. Allern & Pedersen, 2007; Heidar, 1988; Katz & Mair, 2018; Schmitter, 2001). Velgere har en generell lav tillit til partier og politikere, også i Norge. I løpet av den siste halvdel av 1900-tallet har politiske partier blitt gradvis svekket, og stadig gjentar populistiske røster ønsker om folkeavstemninger og direkte demokrati på bekostning av partienes makt (Heidar & Saglie, 2002).

Denne oppgavens problemstilling tar sikte på å kombinere elementer av forskning på demokrati med partiforskning, der formålet er å forstå hvordan både partienes rolle i demokratiet og syn på demokratiet kommer til uttrykk i partiprogrammer. Problemstillingen er som følger:

I hvilken grad har de politiske partienes vektlegging av ulike sider av demokratiet og deres egen rolle i demokratiet endret seg i perioden 1945-2021?

1.1 Bakgrunn for problemstillingen

Spørsmålet er stilt på bakgrunn av demokratiutvikling og partiutvikling i denne perioden, og vi ønsker å se i hvilken grad denne utviklingen speiles i partienes normative syn.

Problemstillingen favner bredt og må derfor avgrenses for å kunne gjennomføres innen oppgavens omfang. Hva som regnes som politiske partier er også noe blir definert på mange ulike måter. Et kjent eksempel er Sartori sin minimalistiske definisjon ser på partier som enhver politisk gruppe som kan identifiseres av en offisiell merkelapp, som deltar i valg og som har muligheten til å tilby kandidater til offentlige verv gjennom disse valgene (Sartori, 2005). Vi har valg å avgrense partiutvalget til de to norske styringspartiene Arbeiderpartiet og Høyre i perioden 1945-2021, en avgrensning som vi vil gå nærmere inn på i oppgavens tredje kapittel.

Det å skulle se på partienes rolle i demokratiet er et svært stort tema som både må avgrenses og konkretiseres for å kunne besvares innenfor oppgavens omfang. Derfor vil vi se på et utvalg av demokratiske verdier som partiene tilrettelegger for. I en slik analyse vil det være viktig å bevisstgjøre seg om at det finnes mange ulike måter å forstå hva et parti er og hva som er partienes demokratiske rolle. Analysen av partiprogrammene vil inkludere partienes syn på demokratiske verdier og institusjoner, partienes kobling til stat og sivilsamfunn, representasjonsrollen og hvordan partiene tilrettelegger for politisk deltakelse.

Partiutviklingen vil ligge som et bakteppe for analysen, og vi vil særlig se på tre utvalgte partimodeller: massepartiet, catch-all partiet og kartellpartiet. Partimodellene vil kunne hjelpe oss til å konkretisere forskjeller i både normative og deskriptive syn på hva partier og hvordan de både kan og burde være. Sett i lys av partiutviklingen vil de også kunne hjelpe oss til å betrakte partier som organisasjoner som ikke nødvendigvis er konstante i sin kapasitet eller posisjon i demokratiet og samfunnet.

Til tross for at politiske partier er synonymt med det moderne representative demokratiet og det råder enighet om deres betydning i demokratiet, er det et tydelig skille i faglitteraturen om partier og demokratilitteraturen som kombinerer normativ demokratisk teori med empiriske studier av politiske partier (Katz & Crotty, 2006; van Biezen, 2004). Selv om det har vært et betydelig fokus på demokrati innad i partier (*intra-party democracy*), er det en mangel på moderne litteratur innenfor statsvitenskap som kombinerer forskning på politiske partier med demokratisk teori. Van Biezen og Saward hevder at disse to subfeltene på splittet på 1960- og 70-tallet, og påpeker videre at forskere på demokratier ikke tar hensyn til variasjonen i

partifunksjoner og partityper, mens partiforskere på sin side ikke vektlegger variasjonen i demokratiforståelser (Van Biezen & Saward, 2008).

Vi skal i denne oppgaven rette blikket mot partiene og den rollen de spiller i demokratiet. Til tross for endringer i hvordan partiene er organisert og hvordan velgere ser på dem, er de en svært viktig del av vårt politiske system. Gjennom å analysere partiprogrammer vil man både kunne få innblikk i partienes normative syn, både rundt demokratisyn og hvordan de tilnærmer seg endringer av demokratiske institusjoner, og de mer konkrete endringer de ønsker å gjennomføre i den nærmeste fremtiden. Man vil også kunne betrakte partienes politikk knyttet til aspekter ved deres egen rolle i demokratiet, som hvordan de tilrettelegger for demokratisk deltakelse, representasjon og hvordan de forholder seg til både stat og sivilsamfunn. Videre vil det, i lys av kartelltesen og utviklingen med synkende medlemstall (i partier) og synkende tillit til partier, være interessant å undersøke om det er sammenheng mellom disse endringene og partienes politikk og normative syn rundt demokrati og deres rolle i demokratiet. Særlig ønsker vi å belyse rollen partiene har som bindeledd mellom staten og sivilsamfunnet og hvordan denne rollen kan forstås på ulike måter og endres over tid. Det sentrale i denne analysen vil være hvordan denne rollen kommer til uttrykk i den faktiske politikken partiene planlegger å føre og i deres sentrale partiideologiske plattform.

Makt- og demokratiutredningen som pågikk i perioden 1998-2003 og ble ledet av Øyvind Østerud, undersøkte vilkårene for folkestyret i Norge og hvordan disse eventuelt var blitt endret som følge av globalisering og andre samfunnsmessige endringer. I utredningen kommer det frem at det norske folkestyret er i forvitring og at demokratiet har vært igjennom en tilbakegang. Der partiene før var organisasjoner med sterk tilknytning til folket, med bred evne til å mobilisere medlemmer og velgere, har de i stor grad mistet denne tilknytningen. Medlemmene har blitt vesentlig færre og mindretallsparlamentarismen førte til en mindre sammenheng mellom valgresultat og regjeringssposisjon. Utredningen pekte på at valgdeltakelsen var i jevn nedgang, at andelen partimedlemmer var sunket kraftig på et tiår og at en høy andel velgere skiftet parti fra et valg til det neste. Den viste også til at de store politiske partiene la mindre vekt på ideologi og at den tradisjonelle klasse/gruppetilhørigheten til partiene var svekket. Partiene var også mer elitedominerte og svekket på lokalt nivå. Det tradisjonelle massepartiet var på vei ut (NOU 2003:19).

1.2 Forskningsdesign og metode

Analysen er komparativ i to dimensjoner, da den vil analysere forskjeller både mellom to partier og internt i hvert parti gjennom fem ulike programmer. Det er allikevel de indre endringene over tid som er primærfokuset til oppgaven. Vi ønsker å belyse om det finnes en sammenheng mellom endringer i variabler knyttet til partienes rolle i demokratiet og endringer i partienes normative demokratisyn. Oppgavens teoretiske rammeverk er designet på bakgrunn av empiri knyttet til demokrati og parti på et mer generelt grunnlag. Ved å benytte dette på en spesifikk case, i dette tilfellet et variert utvalg av norske partier sine partiprogrammer i perioden 1945-2021, vil vi kunne se om denne generelle forskningen også er overførbart til norsk kontekst. Målet med oppgaven er å kunne utvikle et rammeverk som kombinerer partiforskning og demokrati, som deretter kan brukes empirisk på norske partiprogrammer. Ønsket vårt er at dette skal si oss noe om utviklingen til norske partier og hvorvidt litteraturen om partinedgang og partikrise speiles i partienes egen politikk. Vi vil utvikle et kodeskjema basert på rammeverket, som igjen skal benyttes i en kvalitativ innholdsanalyse.

1.3 Disposisjon for oppgaven

I dette kapitlet har vi gitt en innledende oversikt over bakgrunn og motivasjon for studien, samt presentert problemstillingen. I det andre kapitlet vil relevant litteratur om demokrati, politiske partier og partienes rolle i demokratiet blir gjennomgått. På grunnlag av dette er det utarbeidet ett sett med ulike idedimensjoner som vil brukes som et teoretisk rammeverk for analysen.

I oppgavens tredje kapittel skal analysens metodiske fremgangsmåte, en kvalitativ innholdsanalyse, presenteres. Metodevalg vil begrunnes, fremgangsmåte vil forklares og metodiske utfordringer – som reliabilitet og validitet - blir gjennomgått.

I kapittel fire blir funnene fra innholdsanalysen av partiprogrammene systematisk gjennomgått, slik at man kan sammenligne partienes syn på demokrati og deres egen rolle i demokratiet, samt identifisere endringer og kontinuitet i deres syn på demokrati og egen rolle siden 1945.

Oppgaven vil avslutte med et kapittel med diskusjon av resultater der funnene blir diskutert i lys av det teoretiske rammeverket og relevant litteratur. Konklusjonen vil oppsummere funn

og drøfte oppgavens bidrag til forskningen, samt påpeke begrensinger med analysen og foreslå videre forskning.

Kapittel 2: Litteraturgjennomgang og teoretisk rammeverk

Vi skal i dette kapittelet belyse et utvalg av tidligere forskning og utarbeide det teoretiske rammeverk som analysen vil basere seg på. Oppgavens problemstilling ligger til grunn for dette arbeidet: *I hvilken grad har de politiske partienes vektlegging av ulike sider av demokratiet og deres egen rolle i demokratiet endret seg i perioden 1945-2021?* Litteraturen på partiutviklingen og partienes betydning for demokratiet er stor, men vi har ikke funnet forskning på hvordan partiene *selv* betrakter sin egen rolle i demokratiet. Denne oppgaven tilfører dermed et nytt metaperspektiv til den statsvitenskapelige forskningen på partier og demokrati. Tidligere studier og forskning som blir nevnt i dette kapittelet er dermed i større grad indirekte relevant for problemstillingen enn hva man normalt ville foretrukket å ha med.

Med bakgrunn i problemstillingen vil vi derfor rette blikket mot å kombinere ulike måter å forstå *partier* på med ulike måter å forstå *demokratiet* på. Gjennom parti- og demokratimodeller vil vi kunne belyse enkelte variabler knyttet til partienes rolle i demokratiet og utarbeide et rammeverk basert på ulike analytiske dimensjoner av demokrati- og partiforskning, som igjen vil danne grunnlaget analysen. Det er viktig å presisere at både partimodellene og demokratimodellene er idealtyper som forsøker å beskrive ulike måter å forstå demokrati og partiorganisering på. Virkeligheten er mer komplisert. Her vil vi kunne finne igjen elementer fra flere modeller samtidig. Det vesentlige med rammeverket er ikke å skulle plassere partiene i disse båsene, men heller å ha et teoretisk bakteppe som viser oss at både partiorganisering og demokrati kan forstås på ulike måter.

Flere forskere har uttrykt bekymring over at partiutviklingen og endringene i partiorganisering har ledet til at partiene ikke lenger bidrar på en positiv måte til demokratiet (Diamond & Gunther, 2001; Kirchheimer, 1966). Katz og Mair sitt perspektiv er annerledes. De betrakter partiendringene som en endring i hvilken demokratimodell partiene spiller opp mot (Katz & Mair, 1995, 2009). Demokrati er et begrep som kan forstås på flere måter, og det er ikke automatisk slik at massepartiets fokus på aktiv deltakelse er den eneste eller mest demokratiske måten for et parti å fungere i demokratiet på. Det er ikke gitt at endringer i partiorganisering, inkludert synkende medlemstall og lavere deltakelse, leder til en generell nedgang i partibasert demokrati. Dette er også noe Allern og Pedersen konkluderer med i sin analyse av hvordan parti-organisasjonelle endringer har påvirket demokratiet, hvor de ser at situasjonen for partidemokratiet er mer kompleks enn bare knyttet til synkede medlemstall

(E. H. Allern & Pedersen, 2007). Fra et teoretisk synspunkt virker det altså å være støtte for at drastiske endringer har funnet sted. Derimot er ikke alle empiriske undersøkelser like tvetydige i sine analyser. Heidar og Jupskås viser også i en gjennomgang av norske partiers representative kapasitet at synkende medlemstall ikke nødvendigvis har ført til at partiene representerer velgere sine dårligere (Heidar & Jupskås, 2022).

Mair viser i 2005 til at partiutviklingen også har ført til at demokratiet i seg selv har endret seg og ledet til at innbyggerne ikke lengre er koblet til politikken. Partiene har sementert sin kobling til staten og de offentlige institusjoner gjennom å stadig prioritere styring fremfor representasjon. De søker stadig oftere makt gjennom utstrakt bruk av koalisjoner, og partiene ser på seg selv som midlertidige ute av posisjon heller enn som i en rolle som opposisjon når de taper valg – enten så sitter de med makten eller så venter de på den. For partiorganisasjonen har dette ledet til at det kun er den styrende klasse i partiet som fortsatt har en reell betydning for partiet. Partiet har posisjonert seg bort fra sivilsamfunnet og inn mot å bli en del av staten. Men det er ikke bare partiledelsen som (Mair, 2005, s. 18–24).

Ulike partier og ideologier har ofte sine egne måter å forstå demokrati på, som gjerne står i kontrast med hverandre. Det er partiideologi, slik det blant annet kommer til uttrykk i partiprogrammer, som setter rammene for hvilken politikk man kan forvente at partiene setter ut i livet og hvilke avgjørelser de vil ta i fremtidige problemer og uforutsette situasjoner. Tidligere forskning viser at den bakenforliggende ideologien til partiene også kan ha en betydelig effekt på holdningen deres til demokrati. Kittilson og Scarrow fant i 2003, med bruk av kvantitativ data fra partiprogrammer i 18 ulike OECD land, at det var variasjoner mellom partifamiliene i hvor mye oppmerksomhet som brukes på demokrati i partiprogrammene. Partier på «den nye venstresiden» bruker betydelig mest plass på demokrati (i snitt 6% av programmenes innhold på 90-tallet), etterfulgt av de mer tradisjonelle sosialistiske/sosialdemokratiske partiene, deretter liberale og religiøse partier. Til forskerens overraskelse finner de at høyre populistiske partier og høyreekstreme også er mer opptatt av demokrati enn de tradisjonelle konservative og sentrumsorienterte partiene. Derimot er det verdt å nevne at de også kommer frem til en betydelig variasjon innad i partifamiliene, utenom en sterk allmenn trend hvor nyere partier på venstresiden er opptatt av demokrati og de konservative ikke er det. Dog er det også slik at demokrati ikke fremstår som et *dominerende* tema hos noen av partiene eller partifamiliene (Kittilson & Scarrow, 2003).

2.1 Ulike syn på demokrati

Det klassiske demokratiet oppstod i bystatene antikkens Hellas og sikter til et folkestyre som skulle være et motsvar til oligarki og tyranni. Konseptet spredte seg videre til Romerriket og forsvant deretter fra Europa frem til opplysningstiden på 1600- og 1700-tallet. Gjennom politiske tenkere som Locke, Rousseau og Montesquieu, Parlamentets økende makt i England og gjennom revolusjoner i både Amerika og Frankrike, spredte det moderne representative demokratiet seg ut i verden (Ball, 1999). Demokrati er et begrep som ikke er svart/hvitt, og om et regime er demokratisk eller ikke måles gjerne i graden av tilstedeværelse heller enn som et «enten eller»-spørsmål. Definisjonene av demokrati er mange og kan deles inn i ulike typer: *Kontinuerlige*, eller *kategoriske*, *institusjonelle*, eller *substansielle*, *minimalistiske*, eller *maksimalistiske* (Knutsen, 2021, s. 20). Det eksisterer altså ikke noe konsensus på hva demokrati egentlig er, utover at det dreier seg om et *folkestyre*. Derimot finnes det flere ulike forståelser av demokrati, som alle fokuserer på ulike sider av dette konseptet. Om disse forståelsene da ses i sammenheng vil de kunne gi et bilde på hvordan demokratiet forstås på ulike måter. Coppedge et al har gjennomgått den enorme litteraturen på området, og kommet frem til seks ulike demokratiforståelser som går igjen i fagfeltet: elektoral, liberal, majoritær, deltakende, deliberativ og egalitær (Coppedge et al., 2011).

For å opprettholde en viss sammenheng i hvordan demokrati forstås i oppgaven vil ta utgangspunkt i artikkelen fra Coppedge. Vi har dog valgt å ikke ta med majoritærforståelsen, da det ikke er direkte relevant for det norske politiske systemet og fordi den i stor grad vil dekkes av en elektoralforståelse. Andre forfattere, som Held, Knutsen eller Allern & Pedersen, varier i hvilke modeller eller forståelser de benytter seg av. Gjennom utvalget som blir brukt her vil vi kunne se et bredt spekter av ulike forståelser. Dette gjør at man en noenlunde oversiktlig måte kan se bredden i de ulike sidene av hva demokrati kan være i praksis. Siden denne oppgavens analyse vil være konsentrert rundt kun to norske partier *kan* det være et mindre rom for variasjon i funnene. Det er likevel nyttig å kunne ha med den brede demokrativariasjonen inn i analysen av flere grunner. For det første vil et større antall «valgmuligheter» gjør det lettere å gjennomføre en eksplorerende analyse som tar utgangspunkt i et allerede definert rammeverk (heller enn at funnene i analysen danner grunnlaget for forskningsdesignet). Det vil også være fordelaktig å kunne trekke inn en videre demokratiforståelse i diskusjonen av funn, og man vil også kunne benytte det samme rammeverket til å undersøke andre partier enn de som danner analyseenheter i denne oppgaven.

2.1.1 Deliberativforståelse

En deliberativ demokratiforståelse er der hvor drøfting og diskusjon står sentralt i demokratiforståelsen. Styringsformen må legge til rette for at politiske saker kan diskuteres kritisk og åpent. Legitimitet i demokratiet kommer fra denne diskusjonen mellom folk og representanter der formålet er å komme frem til de mest rasjonelle beslutningene heller enn bare den beslutningen som får mest stemmer til å begynne med. Man har her en sterk tro på at åpenhet for nye perspektiver og argumenter kan føre til at meninger endres, på bekostning av egeninteresse og samfunnsstrukturelle bånd. Man må anerkjenne andre syn enn sine egne og samtidig utøve respekt for meningsmangfoldet. Inkludering, likhet, rasjonalitet, gjensidig respekt og et ønske om konsensus er karakteristikk som burde inkluderes i den praktiske gjennomføringen av et deliberativt demokrati, da det er nødvendig at man fokuserer på substansen ved beslutningsprosessen og ikke bare prosedyrer (Coppedge et al., 2011).

2.1.2 Deltakende

Deltakende demokrati er en form for demokrati hvor man verdsetter aktiv deltakelse av borgerne i beslutningsprosessene heller enn bare å benytte stemmeretten ved valg og ellers overlate demokratiet kun til representantene man velger. Dette er et maksimalistisk syn på demokrati, der det ikke er nok med deltakelse i nasjonale valg en sjelden gang. Demokrati handler her om å søke konsensus gjennom interaksjon og å sikre folkemakten gjennom aktiv deltakelse av flest mulig gjennom hele beslutningsprosessen. Deltakelse av flest mulig blir her et ideal som man strekker seg etter, og som strekker seg ut over flere deler av samfunnet; demokratideltakelse kan likegodt også gjelde på arbeidsplassen, sosiale bevegelser og i lokalsamfunnet. All demokratisk deltakelse er med på å utdanne befolkningen i en demokratisk ånd og sikrer at samfunnet utvikler seg i en demokratisk retning. Partienes hovedoppgave blir her å kunne tilrettelegge for massedeltakelse og tilpasse organisasjonen slik at medlemmene kan ha en reel påvirkningskraft. Eksempler på involvering kan være gjennom lokalvalg, folkeavstemninger og i sivilsamfunnet for øvrig. Utgangspunktet for denne demokratiforståelsen er om vanlige innbyggere både deltar og kan delta i politikken (Coppedge et al., 2011).

2.1.3 Egalitærforståelse

Egalitærforståelsen av demokrati, er sentrert rundt *likhet*. Et samfunn hvor både politisk makt og økonomisk makt er skjevt fordelt vil ikke være fullkomment demokratisk. Man vil derfor finne rettferdighet i form av økonomisk omfordeling og like muligheter i politikken til partier som vektlegger en egalitær demokratiforståelse. Det gjelder også lik deltakelse, lik representasjon og like rettigheter. Et demokrati med fokus på egalitet vil også anerkjenne viktigheten av sterke rettigheter, både for individer og grupper (Coppedge et al., 2011).

2.1.4 Elektoralforståelse

En «elektoral» forståelse av demokrati fokuserer på politiske valg og konkurransen mellom partiene som det sentrale i demokratiforståelsen, og er også kjent under navn som «konkurransedemokrati» eller «Schumpetersk demokrati» (Schumpeter definerte i 1942 demokrati som politiske valg der konkurransen mellom partiene). Dette er en minimalistisk forståelse, hvor kjernen er at velgernes politiske preferanse skal komme til uttrykk gjennom valg og deretter i parlamentariske beslutninger. Partienes viktigste oppgave blir da å mobilisere velgerne til å faktisk stemme, og til å kunne ha klare alternativer i valget. Partiene må også kunne fremme klare og tydelige policy alternativer slik at velgerne kan holde partiet og politikerne ansvarlige ved neste valg om de er uenige i beslutningene som er blitt tatt (Coppedge et al., 2011).

2.1.5 Liberalforståelse

Liberaldemokratiet har sitt grunnlag i liberalismen og kjennetegnes (utover frie valg) av fokuset på individets rettigheter i samfunnet. Hvert menneske har sin egen iboende frihet og sine grunnleggende rettigheter. Selv om et flertall i samfunnet er enige, er det ikke demokratisk hvis rettighetene til individet fjernes eller trækkes på. Den liberale forståelse av demokrati fokuserer på viktigheten av politiske rettigheter, som ytringsfrihet, rettsikkerhet og minoriteters rettigheter. Grunnsynet her er at politisk makt blir sett på som negativt, og kvaliteten på demokratiet må sees i sammenheng med begrensningene som legges på myndighetene. Man må ha sterke prinsipper og institusjoner som forhindrer at flertallet undertrykker mindretallet, eller at individets rettigheter går på bekostning av fellesskapet (Coppedge et al., 2011).

2.1.6 Oppsummering av ulike demokratiforståelser

Gjennom de ulike demokratiforståelsene blir vi presentert med ulike demokratiske verdier og institusjonelle rammer. Hva som trengs for å si at et samfunn er demokratisk eller ikke avhenger av ens normative syn på hva demokrati faktisk *er*. Både valgordninger, tilrettelegging av deltakelse, grunnleggende rettigheter og fokus på å jevne ut forskjeller i samfunnet kan dermed sies å være tilknyttet ulike grunnleggende demokratisyn.

Oversatt til vår analyse vil det bety at det statsvitenskapelige interessante med hvordan demokrati kommer frem i partiprogrammer ikke er hvorvidt partiene er positive eller negative til demokrati i seg selv. Det vil heller være hvilke demokratiske verdier og syn på endring av demokratiske institusjonelle rammer som er til stede og hvorvidt partiene kan plasseres i ulike demokratiske bokser.

Figur 2.1 Demokratiforståelser

Ulike demokratiforståelser	Generelt demokratisyn	Partienes oppgaver
Deliberativ	Informert offentlig debatt og diskusjon som resulterer i beslutninger i samfunnets beste interesse.	Tilrettelegge for diskusjon, skape politikk på bakgrunn av debatt og enighet.
Deltakende	Mest mulig deltakelse fra innbyggere utover valg.	Tilrettelegge for mulighet for deltakelse i hele samfunnet, sterke interne demokratiske prosesser.
Egalitær	Politisk likhet gjennom omfordeling av makt og ressurser, mål om lik tilgang til deltakelse, representasjon og rettigheter for alle	Fremme sosial og økonomisk likhet i politikken, adressere forskjeller i samfunnet. Sikre like muligheter for deltakelse i partiet og samfunnet
Elektoral/konkurrende	Frie og rettferdige valg basert på konkurranse mellom partier.	Mobiliserer velgere, representerer interessene, konkurrerer om makt, implementere flertallets vilje.
Liberal	Fokuserer på individuelle rettigheter og åpenhet, desentralisert og begrenset makt.	Beskytter individets frihet, kontrollere lovgivende og utøvende makt.

Kilde: (Coppedge et al., 2011).

Tabell 2.1 viser oss en visuell oversikt over demokratiforståelsene i første del av oppgavens teoretiske rammeverk. Målet vårt er å utvikle et rammeverk som kan benyttes i å besvare oppgavens problemstilling. Det er ikke slik at disse demokratiforståelsene ekskluderer hverandre. De viser oss heller ulike sider av hvordan partier og demokratiske politiske systemer fungerer. Vi benytter ulike demokratiforståelser for å ha noen teoretiske merkelapper å feste til funnene fra analysen, hvor vi skal se på hvordan partiene artikulere (og dermed vektlegger) ulike sider av demokratiet på. Vi ønsker også å se på sammenhengen med utviklingen i partienes syn på oppgaver knyttet til deres demokratiske rolle og endringer i partienes generelle demokratisyn. Vi har til nå sett på flere ulike måter å forstå demokratiet på. Disse er teoretiske idealtyper og er dermed refleksjoner av ulike ideologier og normative/subjektive måter å forstå samfunnet på, heller enn å være avspeilinger av hvordan demokratiet fungerer i virkeligheten.

2.2 Ulike syn på partienes rolle i demokratiet

Selv om demokrati som konsept strekker seg tilbake til antikken, er partiene av en nyere dato. Partier er essensielle for det moderne representative demokratiet, der de fungerer som mekanismen som kobler sammen velgere (prinsipalen) og beslutningstakerne (agenten). Med svært få unntak spiller partiene denne rollen i alle verdens demokratiske stater (Heidar, 2014). Heidar forklarer at det finnes flere ulike måter å se på partier på. I et *systemperspektiv* kan dette variere fra en minimalistisk merkelapp for kandidater som stiller til valg, til de *ansvarlige* partiene hvor denne merkelappen også innebærer elementer som politiske program og organisasjoner for politisk samarbeid innenfor de lovgivende og utøvende institusjonene. Fra et *partiorganisasjon* perspektiv kan man skille partier på mellom de som domineres av medlemsmassen på bunnen og de som domineres av en elite på toppen (Heidar, 2014, s. 201). Til tross for at partiene er essensielle for demokratiet har samfunnets støtte til partier falt kraftig utover slutten av 1900-tallet og tidlig 2000 i vestlige demokratier. Fra 1980-tallet var det en kraftig nedgang i partimedlemskap, og valgdeltakelsen har også vært i nedgang (Dalton & Weldon, 2005). Dalton viser også til at det generelt sett har foregått en kraftig erosjon i andelen som identifiserer seg med spesifikke politiske partier i omtrent alle de etablerte moderne demokratiske statene. Denne trenden har blitt koblet til en økende misnøye med hvordan partiene fungerer som agenter i representative demokratier og en betydelig anti-parti holdning blant deler av velgermassen i disse etablerte demokratiene (Dalton, 2004; Dalton & Wattenberg, 2000; Webb et al., 2002).

Diamond og Gunther viser til at det er syv vanlige funksjoner som partier vanligvis fyller i demokratiske stater: De skal rekruttere og nominere kandidater til offentlige verv. De skal mobilisere velgere til å støtte disse kandidatene og delta i valg. De skal strukturere klare alternative kandidater/grupper til valg etter konfliktdimensjonene i samfunnet. De skal representere ulike sosiale grupper. De skal samle spesifikke interesser inn i en bredere valg eller styringskoalisjon. De skal kunne forme og opprettholde utøvende makt. De skal innlemme innbyggerne inn i staten og den politiske styringen (Diamond & Gunther, 2001). Av de ulike demokratiforståelsene som vi allerede har sett på, varierer de i hvilke av disse funksjonene ved partiene som vektlegges. F.eks. vil man i en elektoralforståelse vektlegge de funksjonene som omhandler å tilrettelegge for valg gjennom å rekruttere politikere og tilby klare alternativer, mens man i en deliberativ forståelse er mer opptatt av å innlemme innbyggerne i den politiske prosessen.

Politiske partier er de institusjonene som binder sammen den politiske prosessen, og er med på å skape politiske identiteter, rekruttere kandidater til valg og organisere valgkamper, i tillegg til å være drivkraften i den lovgivende makt og fundamentet for den utøvende makt (Dalton & Wattenberg, 2000). I det moderne representative demokrati skal partiene både kontrollere staten, gjennom dens utøvende og lovgivende makt (Regjering og Storting) samtidig som de representerer velgerne som har stemt på dem. Partiene skal ha både maktutøvelse og opposisjon som stiller *posisjons*partiene til ansvar. Partiene har et bredt spekter av oppgaver i demokratiet, og vi vil i vår analyse sette søkelys på et utvalg av variabler. Vi skal i denne oppgaven fokusere på partienes rolle som *bindeledd* mellom stat og sivilsamfunn, på deres representasjonsrolle og mulighet til å tilrettelegge for politisk deltakelse. I første steg skal dette vises gjennom tre ulike partimodeller som forklarer oss ulike «idealtyper» av politiske partier, som igjen reflekterer partienes demokratiske rolle på ulike måter. Disse variablene er valgt ut både fordi de trolig kan knyttes til partiideologi slik det kommer frem i programmene og fordi de også er sterkt knyttet til de ulike partimodellene. Siden vår problemstilling ser på *endring* over tid som det mest analytisk interessante er det naturlig at det teoretiske perspektivet på partiutvikling, i form av partimodellene, danner rammeverket for den empiriske analysen.

2.2.1 Partimodeller og partiutvikling

De tradisjonelle *elite-partiene* ligger i utgangspunktet utenfor vår analyseperiode, men det er fortsatt nyttig å ha med da virkelighetens partier ikke nødvendigvis samsvarer med de

teoretiske partimodellene. Elitepartiet, eller kaderpartiet, er en partitype som oppstod på 1800-tallet med de første partigrupperingene. Demokratiet og stemmeretten var på denne tiden sterkt begrenset, og partiene var hovedsakelig opptatt av å organisere parlamentarikere og politikere som stod på samme side. Med parlamentariske systemer var det også nødvendig å kunne tilby en helhetlig politikk og drive rekruttering av politiske ledere, slik at man kunne koordinere muligheten for å danne regjering på bakgrunn av parlamentariske flertall. Elitepartiene har vært preget av fravær av medlemmer og en løs organisering, hvor det er et ønske om å styre landet i nasjonens interesse som er primærmålet og basisen for konkurranse (Daalder, 2001).

«Masseparti»-begrepet stammer fra Duverger og tar utgangspunkt i de store sosialistiske partiene som dominerte i flere europeiske stater frem til 1970-tallet. Disse partiene oppstod, til forskjell fra de eldre elitepartiene, utenfor parlamentene. Massepartiet utgjør det ene ytterpunktet i vår analyse. Det er derimot viktig å understreke at denne partimodellen verken er startpunktet eller endepunktet i den stadig pågående demokratiske evolusjonen. Massepartiet oppstod på slutten av 1800-tallet og tidlig 1900-tall som en bevegelse med mål om å koble de sosialt og politiske frakoblede til samfunnsmakta (Katz & Mair, 1995). Etter den industrielle revolusjon, befolkningsvekst og urbanisering stod det en stor arbeiderklasse i samfunnet som manglet vesentlige rettigheter. Gjennom en bevegelse som lenet seg på et høyt antall medlemmer og formell organisering kunne mange svake stemmer samles til en bevegelse med gjennomslagskraft og reell samfunnsmakt. Der de alene manglet innflytelse, økonomisk kraft og politiske rettigheter kunne arbeiderbevegelsen som gruppe utgjøre en kraftig stemme i samfunnet. Duverger viste på 1950-tallet til at suksessen med den sosialistiske massepartimodellen også førte til at de konservative borgerlige partiene (som var organisert ovenfra og ned) ville ta i bruk samme modell for å kunne organisere sine støttespillere på en måte som ville gi stemmer og støtte i valg (Allern et al., 2016; Duverger, 1959; Saglie, 2019). Til tross for at massepartiene ble møtt med akademisk skepsis på starten av 1900-tallet, av både Ostrogorski og Michels, ble modellen gradvis anerkjent som et normativt ideal med et høyt antall medlemmer og et fungerende indre demokrati (Allern et al., 2016).

Epstein viser i 1980 til forskning gjort av Valen og Katz i 1964, hvor de ser på partimedlemmenes påvirkning på den politiske plattformen til partiet. De finner her at Arbeiderpartiet har en høy grad av påvirkning fra medlemmene i politikktutforming, også

utover det formelle i form av avstemning/godkjenning på landsmøte. Medlemmene er, i varierende grad etter policy-område, aktive i både diskusjonen og presentasjonen av forslag til partiprogrammene. For Arbeiderpartiet er beslutningene, på denne tiden, ofte et resultat av en felles utvikling mellom medlemmene og parlamentarikerne i partiet. Epstein viser til at partiet dermed skiller seg fra andre europeiske sosialistiske/sosialdemokratiske partier, som i større grad kun har formell deltakelse fra medlemmene i denne policyutviklingen. Det foreligger heller ikke noe data på hvordan medlemsinteraksjonen var hos partier med andre ideologiske røtter enn Arbeiderpartiet, men tradisjonelt sett er det de sosialistiske/sosialdemokratiske partiene som ligger tettest opptil den klassiske massepartimodellen med høy grad av medlemsinteraksjon (Epstein, 1980; Valen & Katz, 1964).

Partiutviklingen stoppet ikke opp med massepartienes fremvekst og flere nye begreper har blitt tatt i bruk for å forklare endringene som har kommet frem. *Catch-all partiet*, et begrep utviklet av Kirchheimer, fulgte massepartiet. Kirchheimer så, allerede på 1950 tallet, at de dominerende partiene i Vest-Tyskland ikke passet inn i den klassiske massepartimodellen som følge av demografiske endringer i samfunnet. Partiene kunne ikke lengre stole på velgerstøtte som konsekvens av å skulle være en naturlig representant for en samfunnsgruppe eller klasse, men måtte isteden sikre seg støtte fra et bredere samfunnslag for å ha suksess i valg. Partiet måtte nå *fange alle* potensielle velgere (Allern et al., 2016; Kirchheimer, 1966). Katz og Mair beskriver catch-all partiet som å ha gradvis kommet frem i perioden etter 1945 for å erstatte massepartiet. Catch-all partiet forsøker å appellere til flest mulig velgere, uavhengig av deres ideologiske preferanser. Den politiske plattformen er dermed kjennetegnet av å være bred, fleksibel og pragmatisk. I denne partimodellen har partiet ofte en sterk kobling til staten, med partimedlemmer som har oppnådd posisjoner som gir makt og innflytelse. Partiet har derimot en mer moderat kobling til sivilsamfunnet enn hva massepartiet har, da de ikke lengre er like sterkt knyttet til spesifikke interessegrupper eller sosiale bevegelser. På tross av dette, må de fortsatt oppnå en bred støtte i samfunnet for å få suksess i valg. Koblingen til sivilsamfunnet blir dermed bredere, men også mer generell, enn hva man ser i massepartiet. Som følge av målet om å nå flest mulig, vil partiets argument for å bli valgt i større grad preges av å være pragmatisk og preget av styringseffektivitet heller enn ideologi (Katz & Mair, 1995).

Med fortsatt synkende partipolitisk deltakelse og mindre partiloyalitet har det også kommet frem alternative modeller for å forklare dagens partisituasjon. Dette har særlig kommet til uttrykk i kartelltesen til Katz og Mair som dukket opp på midten av 1990-tallet. Denne

kartelltesen viser til at den reduserte partipolitiske aktiviteten fra velgere (utenom valg) har blitt erstattet med en økt avhengighet til staten. Finansiering fra medlemmer har blitt erstatt med statlig partifinansiering, mens det interne partidemokratiet har blitt redusert på bekostning av økt elitestyling og sentral dominans i kartellpartiet. Kartelltesen viser også til at konkurransen mellom partiene har blitt mindre, der partiene nå er mer opptatt av å bevare *status quo* og egen posisjon. Med demografiske samfunnsendringer, og mindre vektlegging på ideologi, gikk partikonkurransen i enda sterkere grad fra å handle om grupprepresentasjon til å konsentrere seg om administrativ effektivitet (Allern et al., 2016; Katz & Mair, 1995, 2009; Mair, 2013; van Biezen & Kopecký, 2014).

Grunnlaget for endringer i hvordan partiene er organisert og fungerer kan i stor grad skyldes endringer *utenfor* partiene selv – både hos staten og hos velgeren. Det har vært store demografiske og ideologiske endringer gjennom siste halvdel av 1900-tallet og frem til i dag blant de moderne demokratiske stater. I Norge er andelen partimedlemmer halvert fra 1980 og ligger på ca 8% av befolkningen, der kun 2-3% av befolkningen er *aktive* partimedlemmer. Til tross for dette er det fortsatt en betydelig høyere andel politisk aktive borgere i Norge kontra andre europeiske stater (Thorsen, 2011). Arven fra massepartiene fortsatt sterkt i norsk politikk, og Saglie viser til at Arbeiderpartiets som organisasjon ble til et mønster for både de eldre og de nyere partiene. Også partier som FrP og SV har endt opp med organisasjoner som følger i Duvergers massepartimodell, til tross for at det internasjonalt har vært typisk med alternative organisasjonsmodeller for både høyrepopulistiske partier og grønne partier. Massepartimodellen fremstår dermed både som organisatorisk praksis og som et normativt ideal i det moderne politiske Norge (Saglie, 2019).

Kartellpartiet til Katz og Mair ble først presentert i 1995 og tar utgangspunkt i den stadig synkende andelen partimedlemmer i samfunnet og økte elitedominansen i partiene. Partienes finansieringsmodell er nå også endret, fra medlemskontingent til statsstøtte. Valgkamp, partiorganisering og partiarbeid er nå dominert av betalte konsulenter, ansatte og andre lønnede profesjonelle og politikkkutformingene er ikke nødvendigvis forbeholdt medlemmer. Det interne medlemsdemokratiet har flyttet seg fra grasrota og over til partieliten; hvor partiets sentralstyre øker sin posisjon på bekostning av landsmøtet. Samtidig har ideologi mistet enda større betydning enn i catch-all partiet; partiene konkurrerer nå hovedsakelig på grunnlag av styringseffektivitet. Avstanden har dermed blitt mindre mellom partiene på den tradisjonelle venstre-høyre akse. Selve «kartell» begrepet viser til en *kartell-lignende*

oppførsel blant disse partiene, der de veksler på hvem som sitter med makten samtidig som den reelle partikonkurransen er mindre betydningsfull enn tidligere. Dette, i kombinasjon med flerpartiregjerings i et konsensusbasert demokrati, fører til at grensene mellom hvem som er «ute» og hvem som er «inne» med makten ofte kan bli uklart. Katz og Mair argumenterer for at kartellpartiet har blitt en agent der det er staten som er prinsippal heller enn velgeren (Heidar & Saglie, 2002; Katz & Mair, 1995, 2018). I kartelltesen har også statens forhold til sivilsamfunnet endret seg. Demokratiet går fra å være en prosess hvor staten er kontrollert av sivilsamfunnet, til å være en tjeneste levert av myndighetene. På denne måten er partiene med på å gjennomføre valg og gi valgalternativer til samfunnet i bytte mot statlig partifinansiering. Staten får på sin side mulighet til å kunne skifte ut ledere jevnlig og få tilbakemelding fra velgere på hva de egentlig synes om utviklingen i landet. Kartellmodellen viser oss dermed en konkurranse hvor ulike kandidater og partier konkurrerer om å hvem som skal styre heller enn om den ideologiske retningen til landet. Partiene blir her i praksis en del av staten (Katz & Mair, 2018).

Tabell 2.2 Ulike variabler av partienes rolle i demokratiet, i lys av partimodeller

<i>Ulike variabler av partienes rolle i demokratiet</i>	Elitepartiet	Massepartiet	Catch-all partiet	Kartellpartiet
Kobling til sivilsamfunn	Svak: Partiet eksisterer for å organisere interessene til en elite	Sterk: Partiene har sterke røtter og koblinger til sosiale bevegelser	Moderat: Partiene appellerer til et bredt spekter, manglende ideologisk forpliktelse til grupper	Svak: Partiene er svake lokalt, baserer seg i liten grad på medlemmer
Kobling til staten	Sterk: Elitepartiene er i stor grad koblet sammen til statsapparatet	Moderat: Noen koblinger til staten, men fokuserer på å representere deres spesifikke sosiale gruppe/klasse	Sterk: Partiet er sterkt knyttet til staten, og konkurrer i større grad på bakgrunn av effektiv styring enn ideologi	Veldig sterk: Partiene har i stor grad blitt som en del av staten
Representasjonsrolle	Representerer interessene til en	Representerer interessene til en	Representerer interessene til å et	Representerer interessene til en

	elite, fokus på å beskytte egne interesser	spesifikk sosial gruppe/klasse.	bredt samfunnslag, flere grupper.	politisk og økonomisk elite, fokus på å beskytte egen politisk posisjon
Basis for konkurranse	Personlige relasjoner, tilgang til makt i bytte mot lojalitet og stemmer	Ideologisk: Massepartiene konkurrer på basis av ideologisk forskjeller og/eller representasjon av spesifikk gruppe	Pragmatisk: Konkurranse gjennom ulike policy posisjoner og ideologiske standpunkt som appellerer til en bred gruppe av velgere	Effektiv styring, tilgang på statlige ressurser, opprettholde status quo

Kilde: (Katz & Mair, 1995, 2018). *Merk.* Oppsummering av utvalgte variabler av partienes rolle i demokratiet.

Tabellen ovenfor viser til en oppsummering av utvalgte variabler av partienes rolle i demokratiet, som forstått gjennom ulike partimodeller. Oversikten er i stor grad basert på tabell 1 i Katz og Mair (1995, s. 18) sin artikkel om kartelltesen. Denne oversikten er ment i å sees i sammenheng med de ulike demokratiforståelsene presentert i tabell 2.1. Vi har i dette kapittelet sett på tidligere forskning som er relevant for problemstillingen, samt presentert to tabeller som viser oss ulike demokratiforståelser, partienes rolle i disse demokratiforståelsene, og hvordan ulike variabler knyttet til partienes rolle i demokratiet kan påvirkes av en antatt partiutvikling. Sammen utgjør disse de to teoretiske rammeverket for oppgaven. De vil også presenteres samlet i et analyseskjema i tabell 3.1., slik at man får en visuell oversikt over hvordan programmene skal kodes i analysen.

Kapittel 3: Forskingsdesign og metode

Denne oppgaven skal gjennomføre en analyse av partiprogrammene til de to dominerende styringspartiene i Norge: Arbeiderpartiet og Høyre. Målet med analysen er å gi en deskriptiv beskrivelse av hvilke sider av demokratiet som partiene vektlegger, og hvordan ulike aspekter ved partienes rolle i demokratiet kommer frem i partiprogrammene. Vi ønsker også å beskrive hvordan disse aspektene har endret seg over tid. Vi vil ta i bruk en kvalitativ innholdsanalyse for å undersøke nettopp innholdet partiprogrammene.

3.1 Operasjonalisering og gjennomføring av analysen

Gjennomføringen av analysen har tatt utgangspunkt i det analytiske rammeverket i kapittel 2. Her har vi presentert ulike demokratiforståelser og ulike variabler av partienes rolle i demokratiet sett i lys av partiutviklingen. Målet med dette rammeverket er å skape et grunnlag for å gjennomføre den kvalitative analysen. Samtlige ti partiprogrammer som er med i analysen vil bli lest, der de avsnitt og setninger som kan tolkes innenfor analyseskjemaet blir kodet inn i relevant kategori. Det er dog slik at det er særlig de delene av programmene som omhandler deres generelle syn og prinsipper og om demokrati som vil være mest relevant. Lengden på programmet vil derfor ikke nødvendigvis samsvare med mengden funn som er relevant for analysen.

I en kvalitativ analyse er det heller ikke frekvensen av funn som er av interesse, men betydningen av innholdet. Derfor vil det være tekst knyttet til *hvilket* syn partiene har på demokrati og variabler knyttet til deres egen rolle i demokratiet som er av interesse i vår analytiske tolkningsarbeid, ikke mengden tekst isolert sett (Bratberg, 2017). Programmene er gjennomgått år for år og parti for parti. Fraser som kan tolkes innenfor en av de ulike kodingskategoriene har blitt lagt inn under disse kodene, og i etterkant av analysen overført til et samlet dokument. Utdrag fra funnene blir så presentert i oppgavens analysekapittel. Kodingskategoriene som er brukt i NVivo er basert på rammeverket i tabell 2.1 og 2.2 og representerer en operasjonalisering av idealtypene demokrati og variabler knyttet til partiets rolle i demokratiet. Kodingskjema kan sees i tabell 3.1.

Tabell 3.1 Operasjonalisering av rammeverk/analyseeskjema

Kategori	Variabel av overordnet kategori	Beskrivelse av variabel
Deliberativt demokrati	Generelt demokratisyn	Beslutningsprosess på bakgrunn av diskusjon og debatt
Deliberativt demokrati	Partiets rolle i demokratiet	Minimere ideologi, åpne for samarbeid, tilrettelegge for diskusjon før beslutninger tas
Deltakelsesdemokrati	Generelt demokratisyn	Få flest mulig til å delta i demokratiske prosesser
Deltakelsesdemokrati	Partiets rolle i demokratiet	Tilrettelegge for økt deltakelse, også utenom valg
Egalitærdemokrati	Generelt demokratisyn	Rettferdighet og likhet i fordeling av økonomisk og politisk makt
Egalitærdemokrati	Partiets rolle i demokratiet	Aktiv politikk for omfordeling av makt/ressurser i samfunnet
Elektoraldemokrati	Generelt demokratisyn	Minimalistisk definisjon, valg står sentralt
Elektoraldemokrati	Partiets rolle i demokratiet	Forbedre valgordninger, legge til rette for valg, skape styringsalternativer
Liberaldemokrati	Generelt demokratisyn	Fokus på individets rettigheter og plass i samfunnet
Liberaldemokrati	Partiets rolle i demokratiet	Minimere statens rolle over individet
Kobling til stat og sivilsamfunn	Posisjon stat - samfunn	Hvor tett knyttet partiet er til henholdsvis stat og sivilsamfunn, hvordan de vil bruke staten
Representasjonsrollen	Spesifikk gruppe	Representere spesifikk gruppe/klasse
Representasjonsrollen	Bred koalisjon	Direkte eller indirekte representere stor gruppe mennesker/flest mulig
Representasjonsrollen	Elite	Direkte eller indirekte representere politisk eller økonomisk elite
Basis for konkurranse	Ideologisk/reformistisk	Fokus på ideologi og reformer, viser at partiet vil gjennomføre store endringer hvis valgt
Basis for konkurranse	Pragmatisk	Fokus på effektiv styring og administrasjon

Analysen bygger på denne klassifiseringen, som igjen er utarbeidet på bakgrunn av teori. Det er derfor ikke slik at datamaterialet nødvendigvis samsvarer med kategoriene som er utarbeidet på forhånd av selve analysen. På bakgrunn av gjennomlesing av partiprogram har relevante fraser i teksten blitt tolket og kodet inn under relevant kategori, som vist i kodingsskjema. I gjennomgangen av de utvalgte programmene vil relevante fraser bli tolket kvalitativt og eventuelt bli plassert inn i en av de aktuelle kodene. Utgangspunktet er de ulike, korte, beskrivelsene av både demokratiforståelser og variabler. Når oppgaven er kvalitativ faller tolkningsarbeidet i stor grad på forskerens subjektive vurderingsgrunnlag, kontra forhåndsdefinerte ord og fraser. For at analysen skal kunne være utforskende i møte med datamaterialet vil det dermed ikke foreligge noe mer konkret utgangspunkt enn tabellene (som dermed utgjør rammeverket).

3.2 Utvalg og datainnhenting

Analysen er avgrenset i tid, rom og i bredde. Norge, i perioden 1945-2021, utgjør rammen for analysen. Det er ikke en gitt avgrensning, da problemstillingen og oppgavens tema like gjerne kunne vært mer eller mindre relevant i mange andre demokratiske stater i verden. Norge er derfor valgt ut både med basis i å ha en språklig, kulturell og faglig nærhet til både forfatteren og forskningsinstitusjonen. Likeså er de to partiene, Arbeiderpartiet og Høyre, valgt ut da de har vært de to største partiene på hver sin blokk (i den grad norsk politikk kan blokkinndeles) gjennom hele analyseperioden. Datautvalget for analysen er partiprogrammer fra Arbeiderpartiet og Høyre fra 1953, 1973, 1990/1993, 2009 og 2021.

Partiprogrammene som utgjør datagrunnlaget for analysen, er ikke nøytrale og objektive dokumenter. Norske partiprogram blir utarbeidet på grunnlag av interne prosesser i partiene. De vil dermed kunne reflektere hvordan et parti ønsker å bli oppfattet heller enn som en evaluering av hva partiet faktisk har gjort.

Partiprogrammet til Arbeiderpartiet viste seg å være enkelt å finne frem, da det lå fritt tilgjengelig på partiets nettsider i korrekt format for å importeres til NVivo for koding. For Høyre var det mer utfordrende å finne frem til programmet, da det verken var tilgjengelig hos partiet eller hos Nasjonalbiblioteket. Løsningen ble dermed å spore opp *Aftenposten* sin publisering av programmet, som ble gjort sommeren 1953. Her ble partiprogrammet til Høyre publisert i sin helhet gjennom fire påfølgende morgenutgaver. Avisen ble sporet opp gjennom deres eget nettarkiv og transkribert fra skannede utgaver til et eget Word-dokument slik at

også dette programmet kan analyseres og kodes ved hjelp av NVivo. For påfølgende år har det vist seg enklere å spore opp programmene til begge partier, da de har vært tilgjengelig enten på partienes nettsider eller gjennom Nasjonalbiblioteket sitt nettbibliotek. Det er dog vært å merke seg at vi har benyttet Høyre sitt program for perioden 1993-1997 og Arbeiderpartiet sitt program for perioden 1990-1993. Dette skyldes at Arbeiderpartiet på denne tiden ikke utarbeidet sine programmer i direkte tilknytning til Stortingsvalg.

Programmene for inneværende periode er fritt tilgjengelig på partienes egne nettsider. For de norske partiene i analysen har Arbeiderpartiet også gjort sine eldre program fritt tilgjengelig, mens Høyre sine finnes digitaliserte hos Nasjonalbiblioteket.

Det er også gjort et utvalg av hvilke partiprogrammer fra perioden 1945-2021 som skal tas med i analysen. Da vi er interessert i endringer over tid, heller enn fra valg til valg, er det fordelaktig å spre utvalget av programmer ut i tid. Utvalget har også avhengt av hvor omfattende arbeidet er med å gå gjennom hvert program, da det vil kunne være vanskelig å gå grundig gjennom et stort antall programmer. Det er dog hensiktsmessig at tidsperioden for programmene er mest mulig lik for de fire ulike partiene som skal undersøkes.

3.3 Metodiske utfordringer og kvalitetssikring av analyse

Når man skal gjennomføre en kvalitativ analyse er det viktig å være bevisst hva som kan bidra til at forskningen holder en høy nok kvalitet. Johannessen m.fl. viser til at det finnes enkelte, som Yin, som mener at kvantitativ og kvalitativ forskning begge kan måles etter reliabilitet og validitet som kriterier for god forskning. Videre viser de til at andre, som Guba og Lincoln, mener at en behøver egne kriterier for den kvalitative forskningen. Her nevnes pålitelighet, troverdigheter, overførbarhet og overenstemmelse (Guba & Lincoln, 1989). Johannessen mener på sin side at det er kvalitative studier kan forstås både på lik linje med kvantitative studier i noen tilfeller, mens det andre ganger er mest hensiktsmessig å benytte egne begreper for de kvalitative studier. De har derfor presentert sine begreper til en kvalitetsvurdering av kvalitative undersøkelser som en kobling mellom disse to synene (Johannessen et al., 2016).

Reliabilitet, eller pålitelighet, handler om datagrunnlaget til analysen. For å sikre at data er pålitelig, må man ha et kritisk blikk til hva slags data man benytter seg av, hvordan den er samlet inn og hvordan den er bearbeidet. Med data og analyse av en kvalitativ art er dette utfordrende da tolkningen i større grad vil være subjektivt påvirket. Det er dermed viktig at

forskeren er åpen om fremgangsmåten for analysen og forklaringer rundt hvordan data er samlet inn. Indre validitet er annet sentralt moment i kvalitetssikringen av vår analyse. Dette dreier seg om troverdigheten til selve analysen: I hvilken grad reflekterer våre funn den faktiske virkeligheten vi ønsker å observere? For å oppnå en høy pålitelighet må forskeren i kvalitative situasjoner legge til rette for at andre skal kunne gå gjennom data, metoder og veivalg i etterkant, i tillegg til at man er åpen om det endelige resultatet til analysen (Johannessen et al., 2016).

Den indre validiteten vil kunne være særlig sårbar i kvalitative analyser kontra kvantitative. Flere ulike faktorer vil kunne påvirke om validiteten til tolkningen vår. Om kriteriene for analyseskjema ikke er begrunnet godt nok i faglitteraturen eller om faglitteraturen er svak, vil det kunne lede til at tolkningen ikke samsvarer med virkeligheten. Hvis forskeren selv er unøyaktig i kodingen, har for lite fagkunnskaper eller utviser en partiskhet farget av eget politisk syn vil det også kunne negativt påvirke validiteten til funnene (Bratberg, 2017). Den ytre validiteten, overførbarheten, til analysen er også av interesse. Dette sikter til om resultatene fra analysen kan overføres til andre caser eller analyseenheter. Målet med forskning er å kunne trekke slutninger utover vår egen analyse. Om funnene våre er representative vil de dermed kunne overføres til andre lignende studier (Johannessen et al., 2016). I vår analyse vil en høy ytre validitet tilsi at våre funn om endringer i demokratisynet og partiet rolle i demokrati vil kunne overføres utover analyseenheterene våre. Resultatene vil kunne si noe om også andre norske partier utover Arbeiderpartiet og Høyre og om andre tradisjonelle styringspartier i etablerte demokratiske stater. Det er dog verdt å merke seg at funnene i en innholdsanalyse ofte har en lav ytre validitet da analysen som regel er sterkt knyttet til analyseenheter (Bratberg, 2017). Det er derfor mer trolig at det er fremgangsmåten og forskningsdesignet som er av mest mulig betydning for andre forskningsprosjekter enn selve resultatene fra analysen.

Kvaliteten til den kvalitative analysen i denne oppgaven er dermed avhengig av å unngå disse fallgruvene. Det er vanskelig å både en høy pålitelighet, troverdighet og overførbarhet i en slik analyse. I denne oppgaven er utvalget som skal analyseres lite, med kun to norske partier. Dette vil kunne gjøre det lettere å sikre en god pålitelighet da det vil være enklere å holde en konsistent tolking av data med færre enheter. Når man gjennomfører dokumentanalyse, som innholdsanalyse er, vil man måtte gå gjennom store mengder tekst. Hvis utvalget er stort vil det kunne lede til at man ikke er nøyaktig nok i denne tekstgjennomgangen. På en annen side

vil et lite utvalg, med kun et sosialdemokratisk parti og et konservativt parti i Norge, kunne gjøre det vanskeligere å generalisere funnene til partier med andre ideologiske bakgrunner eller som befinner seg i andre politiske systemer enn det norske.

Det er også utfordringer med datamaterialet i analysen. Partiprogrammer er omfattende dokumenter som prøver å fange hele politikken til et parti for en gitt periode, og er skrevet i forkant av denne perioden. Programmet er også et resultat av enigheten som partiet kommer frem til, slik at uenighet og alternative syn innad i partiet ikke kommer frem i politikken (Laver & Garry, 2000). Til sammen betyr dette at en analyse hvor partiprogrammer utgjør datamaterialet ikke vil kunne si noe om hva partiene faktisk gjør, bare hva de ønsker å gjøre. Det vil heller ikke gi oss noe indikasjon på om enkeltpolitikere, enten på topp eller bunn, innehar alternative synspunkter enn de som kommer frem i programmet. Likevel, som Bratberg påpeker, partiprogrammer er «autorative som en fremstilling av partiets politiske ståsted og dermed representative for partier» (Bratberg, 2017, s. 106). Partiprogrammet gir altså et relativt unikt innsyn i det kollektive synspunktet til de politiske partiene, som et endelig vedtatt program som individene i partiet har kommet til enighet om. Programmene dekker det meste av områder i politikken, og dermed er svært godt egnet til sammenligning – både i tid og på tvers mot andre partier (Bratberg, 2017). Bruken av partiprogram som datagrunnlag for analysen er dermed et valg med klare fordeler for å spore endring i politiske standpunkter over tid. Disse politiske dokumentene kommer oftest som et resultat av vedtatt enighet innad i et parti, og klargjør hva som er et parti sine politiske prioriteringer i forkant av en ny valgperiode. Programmene er også en mulighet for velgere å se hvilke lovnader partiene har og hva slags politikk partiene ønsker å sette ut i live hvis de ender opp med makt (Kropivnik & Lipicer, 2018).

3.4 Kvalitativ innholdsanalyse

Innenfor statsvitenskapelig forskning er det særlig to former for tekstanalyse som benyttes: diskursanalyse og innholdsanalyse. Diskursanalysen ser på konteksten rundt en tekst og hvordan teksten sitt forhold til innholdet er preget av konteksten. Innholdsanalysen har på sin side fokuset på selve teksten heller enn konteksten rundt hvordan teksten ble produsert (Halperin & Heath, 2020, s. 364–365). For vår oppgave er det dermed en innholdsanalyse som er mest passende, da vi er ute etter å forstå hva partiene mener heller enn hvordan denne meningen oppstod.

Innholdsanalysen er basert på en systematisk tilnærming til tekst, og datakildene kan innebære alt fra offisielle dokumenter som partiprogrammer og transkriberte taler til medieinnhold og personlige dokumenter som brev og epost. I motsetning til andre kvalitative metoder, som intervjuer og surveydata, vil innholdsanalysen ta utgangspunkt i allerede eksisterende dokumenter. Dette vil dermed innebære en kraftig redusert bias i data, da svar ikke blir tilpasset en intervjusituasjon. For å gjennomføre en slik analyse må vi først spørre oss selv om hvilken data vi behøver, hvor vi finner de relevante dokumentene og hvor stort omfang som er nødvendig for å besvare forskningsspørsmålet vårt. I dette tilfellet vil et jevnt utvalg av partiprogrammer kunne være riktig data for å deskriptivt beskrive endring i et normativt syn over tid. Videre må definere kategorier slik at vi vet hva vi konkret ser etter i disse dokumentene. I denne oppgaven er det det operasjonaliserte kodeskjema som utgjør disse kategoriene. Vi må også avgrense hvor stort omfang av teksten som vi skal undersøke for å finne frem til relevant data, og i vår oppgave har vi gjennomgått hele teksten – men på jakt etter spesifikke tema. Til slutt må vi lage et kodeskjema, slik som tidligere vist i kapitlet. Dette kodeskjemaet utgjør knaggene som vi kan henge de utvalgte tekstfrasene på, slik at de blir klassifisert etter vårt forhåndsdefinerte system. Med dette utført kan vi gjennomføre kodingen av de utvalgte dokumentene (Halperin & Heath, 2020).

Selve analysen er når vi kobler sammen den kategoriserte dataen i lys av problemstillingen, og forsøker å skape generaliseringer og konklusjoner. Denne tolkningen er dermed subjektiv, men basert på det teoretiske grunnlaget som kategoriene våre baserer seg på. Det er her viktig å være påpasselig med både reliabiliteten og validiteten til funnene våre. Resultatene er troverdige, eller reliable, så frem de fremstår plausible for andre. Det er dermed viktig at man viser godt hvordan en har kommet frem til resultatene og at denne fremgangsmåten er forståelig for leseren. Videre så er resultatene er gyldige, eller valide, i den grad at de viser hvordan mønstrene i den analyserte teksten er bestemmende for virkeligheten (Halperin & Heath, 2020, s. 387–388).

3.5 Historisk bakgrunn og kontekst

Målet med denne oppgaven er å belyse endringer i partienes normative syn på demokrati og sin egne rolle i demokratiet. Med en innholdsanalyse er man avhengig av kontekst for å kunne bedre forstå både hvordan ideer oppstår og hvordan de endres. Denne konteksten danner et bakteppe til både analysen og diskusjonen, og tar utgangspunkt i analyseene våre: Arbeiderpartiet og Høyre i etterkrigstidens Norge. Dette vil igjen kunne styrke validiteten til

funnene og bidra inn i diskusjonskapittelet. I en kvalitativ innholdsanalyse er vi avhengige av kontekst for å kunne forstå både hva som ligger bak at en ide oppstår og hvorfor de endres (Bratberg, 2017). Vi vil her først kort presentere det ideologiske bakteppet til partiene i starten av vår analyseperiode (dvs. en oppsummering av partienes utvikling *før* 1945), og vi vil deretter se på utviklingen strekkene i norsk politikk innad i vår analyseperiode. Dette inkluderer både utviklingen i partisystemet og den demokratiske utviklingen. Det norske politiske systemet er preget av stabilitet, med en lang demokratisk tradisjon som ble bygget over lengre tid. Etter andre verdenskrig fremstod demokratiet som dypt forankret og solidifisert i Norge. I perioden for vår analyse har det også vært store forandringer. Arbeiderpartiet, som fortsatt er Norges største parti, har gått fra å ha rent flertall på Stortinget til å være koalisjonspartner i en mindretallsregjering. Flere nye partier har kommet til, og store endringer i demografi, samfunnsstruktur, økonomi og teknologi har ledet til en drastisk endret politisk kontekst.

Arbeiderpartiet ble etablert som et radikalt sosialistparti i 1887 av arbeiderbevegelsen, og med utvidet stemmerett og økende industrialisering økte også velgermassen til partiet. Det var mer radikalt enn sine skandinaviske søsterpartier i mellomkrigstiden, men etter indre strid og splittelser ble partiet gradvis mer reformistisk innstilt (Elvander, 1980). Etter valgsuksessen i 1935 holdt partiet makten sammenhengende til 1965. Arbeiderpartiet har vært det største partiet ved alle stortingsvalg siden da (E. H. Allern, 2010). Partiets arbeidsprogram for 1936 bar preg av sterk støtte til demokratiet og demokratiske rettigheter (som ytringsfrihet, rettsikkerhet og religionsfriheten). Partiet ville også at «folkestyret styrkes og utbygges til et gjennomført sosialt og økonomisk demokrati» (Det norske Arbeiderparti, 1936).

Høyre har på sin side opphav som formelt parti i parlamentarismen, som ble innført i Norge i 1884. Når regjeringsmakten nå ville ha sitt opphav i Stortingets flertall, ble det nødvendig med en sterkere organisasjon for å rekruttere ledere og kunne ha en helhetlig politikk utover enkeltsaker (Valen, 1962). Høyres ideologiske bakgrunn er preget av å være et tradisjonelt konservativt parti, med fokus på å beskytte eiendomsretten og frihet (von Beyme, 1985). Nye konflikter i samfunnet utover starten av 1900-tallet førte til at partiet også ble opptatt av å beskytte industri, næringslivet og arbeidsgivere i arbeiderkonfliktene (Rokkan & Lipset, 1967). Partiet beskriver selv i en minnebok at de i 1920 måtte trå til i Regjering for å rette opp den økonomiske ubalansen etter at Venstre satt med makten under første verdenskrig. Høyre ledet fire ulike regjeringer på 1920-tallet, og hevder selv at den politikken de førte var

nødvendig for å sikre nasjonens økonomiske interesser – selv om den var upopulær blant velgerne. Partiet viser også til at de i forbudssaken (mot alkohol) også stod for den ansvarlige linjen når Norges handelsforpliktelser med Spania og Portugal ikke ble overholdt av de vekslende Venstreregjeringene. Videre viser Høyre i sin oppsummering fra 1959 at partiet stod som en motsetning til Arbeiderpartiet i forsvarspolitikken, uten at de fikk flertall for nødvendig opprustning av forsvaret i forkant av den andre verdenskrigen. Også under den tyske invasjonen av Norge viser partiet til at det var deres mann, stortingspresident Hambro, som ble den ansvarlige leder av det politiske Norge når det gjaldt som mest (Lauhn, 1959). Høyre sin politikk i mellomkrigstiden, sett i deres egne øyne, kan dermed betraktes som en politikk utført i nasjonens interesse – selv om den ikke skulle ha en sterk støtte i folket.

Norsk politikk har være preget av både stabilitet og endring også i perioden for vår analyse. Etter krig og fraværet av et legitimt demokratisk styre gikk folket igjen til valgurnene høsten 1945. Valgdeltakelsen var på 76%, og Arbeiderpartiet og Høyre var de to største partiene. Etter å ha sikret et rent flertall satt Arbeiderpartiet og Einar Gerhardsen med regjeringsmakten, noe han kom til å inneha i flere perioder. De samme partiene er størst også i 2017 – hvor valgdeltakelsen lå på 78% av de stemmeberettigede (Bergh et al., 2020). Men samfunnet har også endret seg mye, både gjennom kraftig urbanisering, sekularisering, likestilling, økt utdanning, økt kulturmangfold, teknologiske endringer, kraftig utbygging av velferdsstaten, og et tettere overnasjonalt samarbeid gjennom EØS. Kort sagt, til tross for politisk stabilitet så har de samfunnsmessige endringene vært enorme fra 1945 og frem til i dag (Bergh et al., 2020).

Arbeiderpartiet hadde sin storhetstid fra 1945 og frem til valget i 1965. Denne perioden var også preget av sterk velgerlojalitet blant den øvrige velgermassen, der 9 av 10 velgere stemte på samme parti i 1957 som de gjorde i 1953 (Valen, 1962). Det politiske konfliktnivået var lavt, og samfunnet var preget av gjenoppbyggingen etter krigen. Arbeiderpartiet hadde også muligheten til å få i gjennom et sterkt sosialdemokratisk styre i denne perioden, som ble preget av en sterk stat, blandingsøkonomi og utvidelse av velferdsstaten (Bergh et al., 2020). Endringene i dette politiske landskapet ble mer tydelige fra midten av 60-tallet og utover. Man fikk i 1965 et borgerlig flertall og regjeringsskifte og en ny konfliktdimensjon med EF-avstemningen i 1972. Valget i 1973, som er ett av de vi har fokusert på i vår analyse, ble omtalt som et av flere «jordskjelvvalg» i Skandinavia på denne tiden (Arter, 2013). ALP, senere FrP, ble valgt inn på Stortinget for første gang på bakgrunn av en generell misnøye mot

de tradisjonelle partiene. Det ferske partiet SV gjorde også et godt valg, med 11,2% av stemmene (Bergh et al., 2020). 1973-valget, med gjennombruddet til fløypartier på både venstre og høyresiden av den politiske aksene, markerte et skifte fra en klasse- og interessebasert mobilisering til en mer verdibasert velgermobilisering (Inglehart, 1977).

På 1980-tallet fikk man den såkalte *høyrebølgen*, hvor Høyre gjorde flere sterke valg. Kåre Willoch ble statsminister, først for en ren Høyre-regjering i 1981 og deretter for en borgerlig flertallsregjering i 1983. Bergh viser til at klassesamfunnet var på hell, og når 1970-tallet hadde vært preget av økonomiske styringsproblemer så ble velgerne mer positive til politiske alternativer til sosialdemokratiet (Bergh et al., 2020). På 1990-tallet kom flere nye politiske saker på agendaen. Den kalde krigen var over, og økt europeisk samarbeid og integrasjon var igjen på dagsorden. Men særlig to saker, som fortsatt er aktuelle, preget partikonkurransen: innvandring og miljø. Tiåret var preget av (mindretalls) Arbeiderparti-regjeringer, de hovedsakelig under ledelsen til den første kvinnelige statsminister Gro Harlem Brundtland (Bergh et al., 2020) Stortinget var på denne tiden mektig i styrkeforholdet mot flere mindretallsregjeringer, som ledet til det som tidvis har blitt omtalt som «stortingsregjereri» (Sejersted, 2003). Stortingets dominans ovenfor Regjering gjorde det vanskeligere for velgerne å vite hvem som var ansvarlige for politikken som ble utført, noe som igjen ledet til en lavere tillit til både politikere og politiske institusjoner. Velgerne mente også, slik det kom frem i Velgerundersøkelsen fra 2001, at det var vanskelig å skille mellom de ulike partiene; nesten 70% av de spurte mente at forskjellene ikke var særlig store eller meget små (Signe Bock Seggaard et al., 2020). De siste 20 årene har det norske politiske systemet vært i større grad preget av flertallskoalisjoner, både på venstresiden og høyresiden, og en tydelig blokkinndeling av norsk politikk. Arbeiderpartiet gikk for første gang etter 1945 i koalisjonsregjeringer med andre partier, mens Høyre lyktes i å samle hele den borgerlige siden i en regjeringskoalisjon (Bergh et al., 2020).

Den moderne norske stat har sine røtter i riksforsamlingen på Eidsvoll i 1814, hvor Grunnloven ble utformet og vedtatt. Til tross for en straks påfølgende svensk union ble de fleste nye norske statsinstitusjonene værende (inkludert Stortinget). Unionstiden var preget av suverenitetskamp og en stadig utvikling av den konstitusjonelle styreform og Stortingets makt. Denne striden, med Stortinget på den ene siden og kongemakten i Stockholm på den andre, kulminerte i parlamentarismen i 1884 (Østerud & Baldersheim, 2014). Etter at Norge ble en selvstendig stat i 1905 stod parlamentarismen og Grunnloven som grunnlaget for det

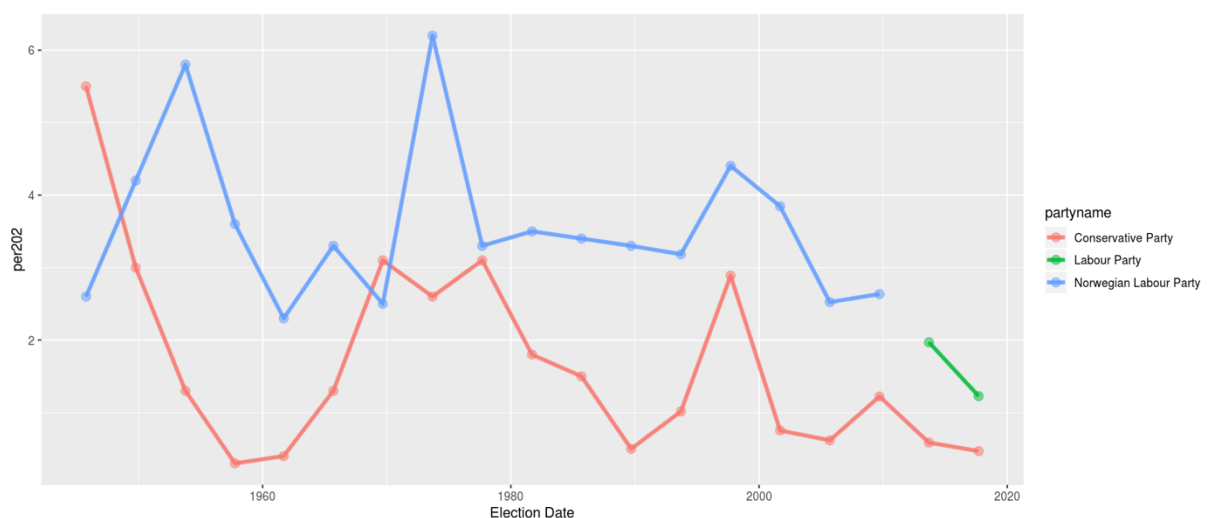
politiske systemet, og etter krigens okkupasjon vendte man seg igjen tilbake til det konstitusjonelle demokratiet. Med Grunnlovens stilling som statens rettslige grunnlag (og prosessen som kreves for å endre på den), har gitt demokratiet et større grunnlag for stabilitet. Grunnloven skaper en ramme for politikken og man kan dermed legge til grunn at de etablerte partiene også har denne som fundamentet for sin politikk (Smith, 2014). Som følge av Grunnloven og den politiske utviklingen på 1800-tallet var Norge også et av verdens mest demokratiske land rundt starten av 1900-tallet. Selv om ulike demokratiindekser bruker ulike mål (fra minimalistiske til maksimalistiske definisjoner på demokrati) er Norge også i dag en av verdens mest demokratiske stater (Knutsen, 2021).

Kapittel 4: Analyse og diskusjon av resultater

Analysen er designet rundt en kvalitativ tekstanalyse av et utvalg partiprogrammer tilhørende henholdsvis Arbeiderpartiet og Høyre. Begrunnelse og refleksjon rundt utvalg av både partier og programmer er beskrevet i foregående kapittel. Det er totalt fem ulike programperioder som er valgt ut for de to partiene. Vi vil i denne delen av oppgaven systematisk presentere og gjennomgå resultatene fra denne analysen, samt diskutere funnene opp mot problemstillingen og i lys av relevant teori. Kapittelet er delt inn i to hoveddeler. Vi vil først presentere funn knyttet hvilke sider av demokratiet som partiene vektlegger. Disse funnene blir presentert parti for parti, år for år. Målet er å kunne systematisk vise til utviklingen i partienes demokratisyn over tid, for å muliggjøre en komparativ diskusjon over tid, både innad i partiet og mellom partiene. Redegjørelsen vil ikke ta i bruk alle konkrete sitater som har blitt kodet i NVivo, men vil gjennom et utvalg kunne fremstille hvordan funn fra programmene kan bidra til å besvare oppgavens problemstilling. Oppgavens analyse er av en komparativ art, og resultatene kan sammenlignes både over tid og mellom de to ulike partiene. Siden det er endring over tid *innad* i partiene som er av størst interesse i denne analysen, vil resultatene presenteres parti for parti. Målet med denne strukturen er å i best mulig grad belyse om det har vært stabilitet eller endring i partisyn gjennom analyseperioden. Analysen er gjennomført på bakgrunn av rammeverket som tidligere er presentert i oppgaven. Det er også verdt å merke seg at flere av programmene ikke er nummerte og derfor vil stå uten sidetall når de blir referert, selv med direkte sitat.

Figur 4.1

Demokratiomtale i partiprogrammer til Arbeiderpartiet og Høyre 1945-2021

Merk. Grafene viser forekomst av «demokrati»-relaterte kvasisetninger som del av den fulle teksten (Lehmann et al., 2022).

Figuren ovenfor er basert på data fra *Manifesto* prosjektet. Figuren viser den prosentmessige forekomsten av tekst knyttet til positivt omtale av demokrati i partiprogrammene for henholdsvis DnA/Arbeiderpartiet og Høyre fra 1945 og frem til i dag. I vår analyse har vi benyttet fem ulike partiprogrammer for hvert parti i denne perioden. Til tross for at partiprogrammene har blitt stadig lengre, har omtalen rundt demokrati blitt stadig mindre i programmene – slik vi også ser i den kvantitative dataen fra Manifesto-prosjektet. Den blå og påfølgende grønne grafen viser forekomsten av demokrati-relaterte fraser i Arbeiderpartiet sine programmer, med topper på 1950-tallet og 1970-tallet, og generelt synkende etter århundreskiftet. Den røde grafen, tilhørende Høyre, viser også at det er Arbeiderpartiet som i størst grad omtaler demokrati i sine programmer (Lehmann et al., 2022). Vi ser dermed av data fra den kvantitative Manifesto-studien at samtlige programmer i perioden har demokratiomtale i varierende grad, og at Arbeiderpartiet har en jevnt over mye høyere omtale av demokrati-relaterte fraser enn hva Høyre har i sine programmer. Samtidig er altså ikke omfanget av slike fraser voldsomt stort i partiprogrammene som skal analyseres, og fokuset vil dermed måtte ligge på innholdet i demokrati-relatert omtalte kontra frekvensen av dette.

4.1 Arbeiderpartiets demokratisyn

Den første delen av analysen har konsentrert seg om hvordan selve forståelsen av demokrati kommer frem i partiideologien. Demokratiforståelse er et begrep basert på ulike modeller av demokrati slik de kan plasseres i ulike idealtyper eller modeller i faglitteraturen. Det er dermed ikke slik at den partiideologiske plattformen som presenteres i programmene inneholder en konkret og «ren» idealmodell av en spesifikk demokratiforståelse. Disse må derimot forstås i den faktiske verden som ulike sider av demokratiet. Hovedmålet med analysen blir dermed å betrakte hva de ulike partiene vektlegger i sin demokratiforståelse. Vi har i vår analyse benyttet Arbeiderpartiets program fra 1990 (for perioden 1990-1993) da det ikke foreligger noe program fra 1993 eller 1994 fra partiet, verken i deres egen samling, hos Nasjonalbiblioteket, eller hos Arbeiderbevegelsens arkiv. Det er derfor et avvik i vår analyse på 3 år mellom Arbeiderpartiets program og Høyre sitt program fra dette tiåret.

4.1.1 Program for 1953

For Arbeiderpartiets program fra 1953 finner vi fraser som kan kodes både inn under demokratiforståelser knyttet til både egalitet og deltakelse. Egalitærforståelsen skinner tydelig igjennom i partiets generelle demokratisyn:

Målet er å skape et samfunn som gir økonomisk og sosial trygghet, og frihet, likhet og brorskap til menneskene. Mennesket er midtpunktet i all demokratisk sosialisme. [...] Det norske Arbeiderparti står vakt om våre demokratiske friheter og om rettssikkerheten. Vårt demokrati er blitt til gjennom kamp og utvikling. Det er ikke fullkomment. Det er en betydningsfull oppgave å gjøre framstøt for folkestyret på nye områder og å gjøre det levende i folket. Arbeiderbevegelsen og dens organisasjoner vil være en stadig virksom drivkraft i den demokratiske utviklingen i vår tid (Det norske Arbeiderparti, 1953).

Utdraget viser tydelig at Arbeiderpartiet ser på at det er rom for forbedring og kontinuerlig utvikling i det norske demokratiet. Partiet vektlegger likhet og en økonomisk og sosial trygghet for alle.

Stortinget er den sentrale institusjon i vårt politiske og konstitusjonelle liv. Det skal - i samsvar med Grunnloven - trekke opp de store linjene for den politiske virksomheten, vedta lover, utlikne skatter, gi bevilgninger og kontrollere administrasjonen. Regjeringen som i alle sine handlinger står ansvarlig over storting og folk må ha slik myndighet at den effektivt kan styre landet etter de retningslinjer Stortinget trekker opp. En arbeidsdeling mellom storting og regjering er av vesentlig betydning for et handlekraftig demokrati. I den fullmaktslovgivning som da er nødvendig, må en sørge for at fullmaktene får en form og et innhold som til enhver tid sikrer Stortingets reelle innflytelse (Det norske Arbeiderparti, 1953).

Arbeiderpartiet støtter også opp om Stortinget og Grunnloven som rammen for norsk politikk og for demokratiet. At partiet stiller seg bak Stortinget og maktfordelingen kan kanskje virke selvsagt i våre dager, men konteksten i 1953 er viktig å ha i bakhodet. For det første var Stortinget og Regjeringen relativt nylig igjen aktive i Oslo etter Stortingets inaktivitet og Regjeringens eksil under krigen. Det var dermed viktig å sikre legitimiteten til disse sentrale institusjonene i en stat som hadde vært et fritt og selvstendig land i under 50 år.

Arbeiderpartiet hadde også sin egen historie å ta hensyn til. Partier var på 1920-tallet svært radikalt og støttet i perioder en overgang til et sosialistisk og kommunistisk samfunn med proletariatets diktatur. Dette synet bidro ikke til at man kunne ta for gitt partiets støtte til å opprettholde Stortinget, Grunnloven og et demokratisk styre. Selv om partiet var gått i en annen retning utover 30-tallet og etter krigen, var det likevel et Arbeiderparti med rent flertall og med tidligere radikale politikere i toppvervene som i 1953 holdt på å gjenreise landet (Olstad, 2021). Dette gjorde at partiets støtte til Grunnloven og de politiske institusjonene nødvendigvis ikke var implisitte hos velgerne og politiske motstandere.

Den demokratiske utviklingen i samfunnet må gjenspeile seg i bedriftene og på arbeidsplassene. Dette problemet er felles for privat og offentlig virksomhet. På arbeidsplassen skal menneskene føle seg som medlemmer av et demokratisk samfunn, ikke som redskap i en produksjonsprosess. Arbeiderpartiet mener at samfunnet må søke fram til nye former for å utvikle det indre demokratiet i arbeids- og bedriftslivet og ha mot til å prøve nye veier. [...] Det er en viktig sak for demokratiet at kvinnene og ungdommen kommer mer med i styre og stell, både i stat og kommune og i organisasjonslivet. Arbeiderpartiet vil legge forholdene til rette slik at kvinner liksom menn, unge liksom eldre, kan gjøre fullt bruk av sine demokratiske rettigheter i samfunnet (Det norske Arbeiderparti, 1953).

Arbeiderpartiet vektlegger i 1953 et demokratisyn som tilsvarer både en egalitærforståelse og en deltakelsesforståelse i vårt analytiske rammeverk. Siden programmet fra 1953 utgjør det ene ytterpunktet i vår analyse har vi ikke et empirisk sammenligningsgrunnlag med partiets syn fra tidligere år.

4.1.2 Program for 1973

I arbeidsprogrammet som Arbeiderpartiet vedtok på landsmøtet i 1973 finner vi at både egalitet og deltakelse fortsatt står sterkt i partiets demokratisyn. Målet til partiet er stadig å skape et sosialistisk samfunn innenfor en demokratisk ramme:

Det norske Arbeiderpartis mål er et sosialistisk samfunn - et samfunn med likestilling mellom grupper og enkeltmennesker, med trygghet og frihet for alle. Samfunnsstyret må bygge på demokrati og solidaritet. Menneskene må få reell innflytelse på alle

forhold av betydning for dem. Folket må få kontroll med ressursene og resultatet av sitt eget arbeid. (Det norske Arbeiderparti, 1973).

De konkrete forslagene angående demokratisk deltakelse går inn på å utvide og forbedre demokratiet slik at flest mulig samfunnet skal kunne ta aktiv del i en demokratisk samfunnsutvikling. Dette gjelder både opplæring i skoleverket og voksenopplæring, og å fortsette utbyggingen av et reelt demokrati i arbeidslivet.

I dag bestemmer private grupper i store trekk hvor bedriftene skal ligge, i hvilken grad de skal bygges ut eller legges ned, og hvordan arbeidsplassene skal organiseres. Arbeiderpartiet ser det som en hovedoppgave å arbeide for et reelt demokrati i arbeidslivet. I den enkelte bedrift må det bygges opp organer som etter hvert gir de ansatte avgjørende innflytelse på hovedlinjene for bedriftens utvikling (Det norske Arbeiderparti, 1973).

Likhet er også fortsatt viktig på 70-tallet, der likestilling mellom grupper og enkeltmennesker står sentralt i målet til Arbeiderpartiet:

Likeverdige kår for alle Arbeiderbevegelsens krav om likeverdige muligheter er fundamentalt forskjellig fra det borgerlige likhetsideal, som går ut på like konkurransemuligheter. Uavhengig av ulikheter i evner og interesser, alder og kjønn, skal alle ha mest mulig likeverdige vilkår: økonomisk under utdanning og arbeid, i fritid og gjennom kulturtilbud, bolig og miljø. Særlig viktig er det å støtte de grupper som nå har den svakeste stilling i samfunnet. I dag ligger ofte enkle effektivitetshensyn bak det som satses på de ulike grupper. Virkeliggjøringen av reell likestilling vil innebære en endring av samfunnssystemet. Arbeiderpartiet vil utvikle et solidaritetssamfunn, preget av virkelig likhet i utfoldelsesmuligheter og trygghet. I kommende 4-årsperiode vil Arbeiderpartiet legge særlig vekt på forebyggende tiltak, for å forhindre at problemer i familie, utdanning og arbeid skal øke behovene for behandling, sosialhjelp og trygd. Arbeiderpartiet vil gjøre en spesiell innsats for økt likestilling mellom kvinner og menn (Det norske Arbeiderparti, 1973).

Likhet står fortsatt sentralt, men har også nå fått et noe endret fokus på likestillingen mellom menn og kvinner heller enn bare en økonomisk likhet i samfunnet. I en egalitærforståelse av

demokrati vektlegges det at samfunnet skal tilrettelegge for at makten i samfunnet skal fordeles jevnt ut til alle. I et samfunn der makten er skjev fordelt mellom kjønnene vil det likestillingen mellom menn og kvinner gå inn under denne demokratiforståelsen.

Arbeiderpartiet har i 1973 vist et demokratisyn som vi har tolket til å vektlegge egalitet og deltakelse. Vi finner dermed ingen markant endring i partiets demokratisyn fra 1953.

4.1.3 Program for 1990

Arbeiderpartiet har gjennomgått store endringer i perioden 1973-1990. Oljekrise, høyrebølge, juppetid og fremveksten av fløypartier på begge sider av det politiske spektrumet er bare noen stikkord på de markante politiske endringene som tok sted i Norge i løpet av disse tiårene.

Samtidig har ikke alt endret seg, og partiets demokratisyn står i stor grad uendret.

Arbeiderpartiet vektlegger i 1990 fortsatt et samfunnsyn og demokratiforståelse hvor en egalitær omfordeling står sentralt:

En rettferdig fordeling av inntekter, formuer og andre forhold som påvirker våre levekår står sentralt i Arbeiderpartiets politikk. Et samfunn med små forskjeller er et godt samfunn å leve i. En jevnere fordeling skaper også mer trygge og stabile samfunnsforhold. Utjevning av inntekter og formuer, må fortsette. Offentlige tilbud må bli bedre og godene må fordeles jammere. [...] Felles løsninger bygd på solidariteten mellom menneskene, er viktige redskaper for å sikre likhet og rettferdighet (Det norske Arbeiderparti, 1990).

Videre viser partiet til at også deltakelse er et mål i demokratiet:

Demokrati er for arbeiderbevegelsen et mål i seg selv. Demokrati krever muligheter for ansvar og deltakelse. På den måten får vi innsikt, erfaring og dermed reelle muligheter for innflytelse. Frihet er uløselig knyttet til demokrati. Arbeiderpartiet vil videreutvikle demokratiet på alle områder i samfunnet. Muligheten for medbestemmelse og ansvar i lokalsamfunnet er viktig. Som forbrukere har vi interesse av rettigheter i forhold til velferdsgoder, varer og tjenester. Bedriftsdemokratiet skal utvides for at arbeidstakernes medbestemmelse skal bli reell (Det norske Arbeiderparti, 1990).

De trekker her frem *muligheten* til deltakelse som viktig (kontra et fokus på at flest mulig faktisk deltar). Om en slutning fra dette vil dermed indikere at f.eks. høyest mulig valgdeltakelse i seg selv ikke er målet, så lenge flest mulig kan delta om de selv ønsker.

4.1.4 Program for 2009

Vi finner i 2009 at Arbeiderpartiet ønsker en rettferdig fordeling, men de går likevel ikke dypere inn i sitt tradisjonelle egalitære omfordelingssyn.

Vi vil ha rettferdig fordeling: Arbeiderpartiet vil redusere forskjeller og bekjempe fattigdom. En viktig kvalitet ved det norske samfunnet, er at forskjellene er mindre her enn i de fleste andre land. Den kvaliteten ønsker vi å videreutvikle. Et rettferdig skattesystem, et arbeidsliv med plass til alle og gode velferdsordninger skal bidra til mer rettferdig fordeling (Arbeiderpartiet, 2009)

Vi ser derimot at frihetsbegrepet blir brukt i en stor grad, og koblet sammen med generelle demokratiske rettigheter:

Alle mennesker søker frihet. Frihet for den enkelte henger sammen med frihet for alle. For Arbeiderpartiet er frihet et overordnet mål. Dette forutsetter rettigheter for alle. Stemmerett, ytringsfrihet og rettsikkerhet er forutsetninger for frihet. [...] Det enkelte menneskets innflytelse på egen tilværelse og samfunnets utvikling, er en grunnleggende verdi. Allmenn stemmerett, frie valg, flertallsstyre, sikring av minoriteters rettigheter og respekt for menneskerettighetene er nødvendige, men ikke tilstrekkelige forutsetninger for demokrati. (Arbeiderpartiet, 2009).

At Arbeiderpartiet er opptatt av grunnleggende demokratiske rettigheter er ikke nytt, men det blir her sagt mer eksplisitt enn tidligere. Samtidig har de egalitære aspektene blir tonet kraftig ned, og vi ser dermed et demokratisyn som i større grad minner om en liberalforståelse i vårt analytiske rammeverk.

Arbeiderpartiet mener at den enkelte skal bestemme over egen hverdag. Dette handler om å stemme ved valg, men også om innflytelse på arbeidsplassen, i nærmiljøet, på skolen og i møte med det offentlige. Arbeiderpartiet vil bygge ut demokratiet på flere arenaer, og legge til rette for valgfrihet og medbestemmelse. Bedriftsdemokratiet må utvides, og rett til medbestemmelse på arbeidsplassen må styrkes gjennom lov- og avtaleverket. Lav valgdeltakelse er et stort demokratisk problem. I Norge er dette problemet størst ved kommune- og fylkestingsvalg. Arbeiderpartiet mener det er et

viktig politisk mål å øke valgdeltakelsen. Det betyr at vi må bidra til at det lokale selvstyret oppleves betydningsfullt, og at forskjellen mellom partiene er tydelige også lokalt. Vi må også sørge for at det er enkelt å få avgitt sin stemme ved valg. (Arbeiderpartiet, 2009, s. 11).

Vi ser, som tidligere, at Arbeiderpartiet vektlegger deltakelse, både som et demokratisk mål og middel. Men vi ser også at det er skjedd endringer i hvilke sider av demokratiet partiet vektlegger. Demokratisynet til Arbeiderpartiet virker å være beveget i en mer liberal retning i 2009 i forhold til tidligere år. Det er betydelig fokus på rettigheter, som man finner i både en liberal og egalitær tradisjon, men partier har i større grad skiftet blikket fra felleskap og likhet over til individets muligheter og frihet. Dette skiftet fra 1990 til 2009 samsvarer også med den «tredje veien» som flere sosialdemokratiske partier gikk gjennom i denne perioden (Bergh et al., 2020). Samtidig har partiet fortsatt å vektlegge deltakelse i sitt demokratisyn, i likhet med tidligere år. Det er dermed både stabilitet og brudd i hvilke sider av demokratiet partiet vektlegger i 2009.

4.1.5 Program for 2021

Programmet fra 2021 skiller seg fra 2009-programmet ved at partiet igjen er svært eksplisitte i deres fokus på felleskap, rettferdighet og å redusere ulikheten i samfunnet. Vi kan dermed tolke denne vektleggingen til å falle inn under en egalitærforståelse av demokrati:

Nå trengs den sosialdemokratiske samfunnsmodellen mer enn på lenge. Vi trenger et fellesskap som tar større ansvar – for verdiskaping og arbeidsplasser og for vår felles velferdsstat [...] Norge er mulighetenes land, men vi er også et lite land. Det er i fellesskap vi er sterkest. Den norske modellen bygger derfor på et tett samarbeid mellom staten, næringslivet og fagbevegelsen. [...] De siste årene har forskjellene i landet vårt økt: mellom rik og fattig, mellom by og land. Koronakrisen har gjort vondt verre for mange. Mange står uten jobb, og mange sårbare grupper har stått uten hjelp gjennom en lang og krevende tid. Nå trenger vi sterkere fellesskap. Vi lover å gjøre arbeid til alle til jobb nummer én. Vi lover å gjøre velferdsstaten sterkere, og vi vil bruke de store pengene på det som gjør hverdagen tryggere og samfunnet mer rettferdig (Arbeiderpartiet, 2021).

Videre ser vi at partiet vektlegger utviklingen, både de siste årene og som følge av koronapandemien, til å ha gjort ulikheten i Norge verre. Da er det verdt å merke seg at landet på dette tidspunktet har vært styrt av en borgerlig regjering i nærmere åtte år, og at det her også fokuseres på negative økonomiske følgene av pandemien kontra smittehåndtering og vaksineutrulling. Vi ser også at partiet til en viss grad fremmer et syn på deltakelse som et samfunns mål, men uten at de går implisitt inn på den demokratiske betydningen av deltakelse: «Alle skal ha like muligheter til å delta i samfunns livet og bli en del av inkluderende fellesskap» (Arbeiderpartiet, 2021, s. 6).

4.2 Høyres demokratisyn

Vi skal nå ta for oss hvilke sider av demokratiet som Høyre vektlegger, gjennom analyse av fem programmer fra samme periode. Funnene fra begge partiene vil deretter bli oppsummert og sammenlignet, før vi går over til andre del av analysen.

4.2.1 Program for 1953

I 1953 understreket Høyre viktigheten av å respektere borgernes rett til ytringsfrihet og eiendomsrett: «Høyre vil verne om eiendomsrett til gård og grunn» (Høyre, 1953). Videre ønsket partiet å fjerne restriksjoner og reguleringer i næringslivet som var pålagt av det offentlige, og de argumenterte for like muligheter for alle, uavhengig av økonomisk bakgrunn. Høyre stod også klippefast bak ytringsfriheten som en grunnleggende rett i samfunnet. Partiet har også politikk som peker mot de elektorale sidene av demokratiet:

Høyre vil styrke det kommunale selvstyre og vil motarbeide den sosialistiske tendens til å overføre stadig mer makt og myndighet fra de lokale til de sentrale instanser. Det gjennomføres utvidet bruk av forholdstallsvalg ved sammensetning av kommunale styrever og komitéer. [...] Høyre vil arbeide for at velgerne gjennom folkeavstemninger gir en mer direkte innflytelse på avgjørelsen av de viktige samfunns spørsmål (Høyre, 1953).

Høyre sitt program fra 1953 er relativt kort, men viser likevel tydelig at partiet vektlegger de liberale og elektorale sidene ved demokratiet.

4.2.2 Program for 1973

Både yringsfriheten og den private eiendomsretten stod fortsatt sterkt i programmet fra 1973, og ble nå knyttet enda sterkere til å individets frihet: «Bare samfunn som respekterer privat eiendomsrett har maktet å opprettholde tilfredsstillende garantier for personlige frihet og uavhengighet» (Høyre, 1973). Partiet fokuserte også sterkt på viktigheten av personlig frihet og sosialt ansvar. Motsetter seg detaljregulering fra politikere, men forutsetter «demokratisk handlemåte og sinnelag overalt i samfunnet: I skolen, i organisasjonene, i arbeidslivet» (Høyre, 1973):

Vår form for demokrati innebærer ikke bare at alle skal ha lik rett til å påvirke de avgjørelser som treffes av offentlige organer. Det innebærer også rett til personlig eiendom og bolig for å sikre den enkeltes uavhengighet. Det innebærer rett til å ta et arbeid som gir den enkelte mulighet til å utvikle seg selv innenfor sin arbeidssituasjon og til å delta i avgjørelser som angår en selv som arbeidstaker. Vår samfunnsform innebærer også rett til utdanning, legehjelp og retts hjelp og en tilfredsstillende leve- og livsstandard. Det er langt igjen for vårt samfunn tilfredsstiller alle disse krav godt nok og Høyre ser det derfor som meget viktig at vi legger forholdene bedre til rette for videre utvikling av vårt samfunn slik at disse rettigheter blir fullt utilgjengelige (Høyre, 1973).

Høyre har fortsatt et tydelig liberalt preg ved sitt demokratisyn, hvor individet står sterkt. Høyre gjentar også ønske om å gjøre valgordningen mer rettferdig, i tillegg til at de forslår å innføre muligheten for oppløsning av Stortinget og påfølgende nyvalg. Alt i alt skinner det frem både en liberal og en elektoral forståelse av demokratiet i Høyre sitt program fra 1973 som tidligere, men partiet har også i dette programmet reflektert over hvordan de politiske partiene kan «etterstrebe» å lytte til alle grupper i samfunnet – ikke bare de som er i best stand til å få frem sitt syn:

Enkelte grupper eller personer vil ofte være bedre enn andre i stand til å forfekte sine synspunkter og interesser. Dette betyr at det offentlige må bestrebe seg særlig aktivt på å innhente allsidig informasjon fra de grupper som ikke har de samme muligheter i denne henseende. Alle berørte parter må få anledning til å fremme sitt syn for de folkevalgte treffer sine avgjørelser. De politiske partier kritiseres i dag for at de ikke makter å fange opp de politiske understrekninger i vårt samfunn. Denne kritikk inneholder etter Høyres oppfatning ikke avgjørende argumenter mot selve systemet. Den understreker imidlertid nødvendigheten av at de politiske partier legger vekt på å foreta en selvstendig vurdering av forslag som de skal ta stilling til. Viktig er det også

at de folkevalgte gis bedre mulighet til å utøve sin oppgave slik oppbygningen av vårt demokratiske system forutsetter (Høyre, 1973).

Dette kan tolkes som en vektlegging av de mer deliberative sidene av demokratiet, hvor Høyre ønsker at alle samfunnsgrupper skal kunne delta i den offentlige debatten.

4.2.3 Program for 1993

I programmet fra 1993 kommer Høyre med to nye formuleringer i sitt syn, «den lille verden» og «den store verden»:

"Den lille verden" representerer etiske ankerfester, og gir grunnlag for videreføring av kulturarv og slektsfølelse. De verdimønstrene som preger den, vil følge oss i vår oppvekst og vårt voksne liv. En "stor verden" i rask forandring, har øket behovet for stabilitet og styrke i "den lille verden". Demokrati betyr bl.a. rett til å ta beslutninger selv, og forutsetter respekt og toleranse overfor andres valg. Ikke alt er politikk. Samfunnet er ikke identisk med staten. Grensene for "den lille verdens" sfære er blitt stadig snevrere. Det offentlige rett til inngrep er stadig utvidet. Det offentlige og politikerne skal ikke engasjere seg i alle valg og avgjørelser. Høyre vil beskytte "den lille verdens" rett til selv å foreta valg og verdivurderinger. (Høyre, 1993).

Partiet ønsker her å få frem at det eksisterer et skille mellom hva som utgjør samfunnet og hva som utgjør Staten (den store verden). I Høyre sitt demokratisyn må det offentlige unngå å ta del i alle deler av samfunnet. Den lille verden, altså en selv og dem man omgås med til daglig, skal være underlagt ens egen etiske retningslinjer heller enn det offentlige og politikerens synspunkter. Personlige rettigheter og likhet for loven er andre elementer fra programmet som blir trukket frem som grunnleggende deler av demokratiet:

Høyre bygger sin politikk på hensynet til det enkelte menneske. Alle mennesker er født til frihet og med sin egenart. Men samtidig er mennesket avhengig av fellesskap i samfunn med andre mennesker. Et fritt samfunn må gi rom for personlig frihet og virkefrang, utvikle likeverd, solidaritet og toleranse, og fremme samarbeid til beste for fellesskapet (Høyre, 1993).

Også i 1993 er skinner partiets liberale demokratisyn, med sterkt fokus på individ (og familie) kontra det større fellesskapet i samfunnet. Det har derimot vært en utvikling i hvordan Høyre

vektlegger de elektorale aspektene ved demokratiet – det som før var et viktig poeng i programmene deres er nå ikke omtalt. Det kan enten tyde på at partiet mener valgordningene nå har blitt mer rettferdige og at de har oppnådd sine mål, eller at de har blitt mer opptatt av andre saker.

4.2.4 Program for 2009

I 2009 poengter Høyre i sitt program at de ønsker seg en liberal politikk hvor individet står i sentrum:

Høyre vil ha en politikk som setter det enkelte menneske i sentrum, som bedre tilpasser seg den enkeltes behov og som gir økt valgfrihet. beslutninger skal tas så nær den enkelte som mulig, og aller helst av det enkelte menneske og den enkelte familie selv (Høyre, 2009, s. 53).

Likebehandling og respekt står her som sentrale verdier, og mye av politikken dreier seg rundt individets behov, med økt valgfrihet og beslutningsmakt til enkeltpersoner og familier. Partiet bruker mindre plass på å omtale demokratiske verdier i dette programmet, men har fortsatt et ønske om å forbedre valgordningen. De foreslår også å fjerne ordningen med geografiske mandater, slik at hver stemme vil telle likt uavhengig av bosted og «arbeide for å forenkle stemmegivningen, og gjennomføre forsøk med elektronisk valg» (Høyre, 2009). Den liberale demokratiforståelsen står dermed fortsatt støtt, men partiet har igjen fått inn politikk som også omtaler det vi kan kode inn i en elektoralforståelse.

4.2.5 Program for 2021

I Høyre sitt siste program, fra 2021, er de liberale sidene av demokratiet mindre tydelige, selv om det fortsatt presiseres at «Høyre tror på frihet under ansvar. Vi tror at du selv vet best hva som passer best for deg» (Høyre, 2021). Partiet fortsetter å fokusere på valgordningene og de elektorale aspektene ved demokratiet:

Norge har et av verdens mest velutviklede demokratier. Høyre ønsker å styrke demokratiet ytterligere ved å gi velgerne større innflytelse i lokale og nasjonale valg. En forutsetning for et velfungerende demokrati er en valgordning som sikrer at velgerne får gjennomslag for sine preferanser både når det gjelder politikk og personer» (Høyre, 2021, s. 67).

Et sterkt lokaldemokrati er viktig for Høyre i dette programmet. Frie og sterke medier, som er uavhengige for politisk styring, blir også omtalt som essensielt for det norske demokratiet (Høyre, 2021).

4.3 Diskusjon av partienes demokratisyn

I den første delen av analysen har vi gitt en oversikt over utviklingene i partienes demokratisyn. Vi ser i analysen at demokratisynet deres, slik det fremkommer i programmene, er preget av både stabilitet og endring. Arbeiderpartiet viser i sitt program fra 1953 til et demokratisyn hvor både deltakelse og egalitet vektlegges sterkt. I samtlige programmer er disse forståelsene til stede, men i noe varierende grad. Vi ser av programmet fra 2009 at de egalitære aspektene har blitt redusert og er kun med i mer vage formuleringer. I programmet fra 2021 er det egalitære aspektet igjen mer til stede, og partiet viser også her til økt ulikhet og den demokratiske utviklingen i verden på 2010-tallet som grunnlag for det økte fokuset. Deltakelsesforståelsen er på sin side tydelig i alle programmene, og det virker å ha en sentral plassering i partiets ideologi. Sett i lys av forventet partiutvikling, i form av partimodellene, skulle man tro partiene ville hatt et mindre fokus på deltakelse. Funnene våre tilsier derimot et stabilt syn over lengre tid for Arbeiderpartiet.

Høyre artikulere på sin side et demokratisyn hvor individet står sentralt, og står her i motsetning til Arbeiderpartiets fellesskapsfokus. Denne liberaldemokratiske forståelsen skinner igjennom i samtlige av de analyserte programmene til partiet. Partiet er også, i tråd med den liberale demokratiforståelsen, sterkt opptatt av å bevare sentrale demokratiske rettigheter for individet. Høyre har også et stadig tilbakevendende fokus på elektorale aspekter demokratiet, med sine ønsker å gjøre valg mest mulig rettferdig. Det er derimot vanskelig å si om dette skyldes at partiet ser på en minimaldefinisjon av demokrati som sentral, eller om det er en konsekvens av maktsøking til å styrke egen posisjon. F.eks. er det ikke usannsynlig at Høyre, som tradisjonelt er sterkt i byene, vil kunne styrke sin posisjon om geografisk skjevfordeling av stortingsrepresentasjon fjernes – slik partiet foreslo i programmet fra 2009.

Felles for begge partiene er at de deliberative aspektene ved demokratiet ikke er til stede overhodet. Til tross for at man ønsker en generell deltakelse og rettferdige valg, legger ikke partiene opp til en aktiv involvering i utformingen av beslutningene. I det norske representative demokratiet er dette ansvaret lagt over til representantene, og dermed også partiene.

4.4 Arbeiderpartiets syn på egen rolle i demokratiet

Den andre delen av oppgavens problemstilling fokuserer på hvordan partienes syn på egen rolle kommer til uttrykk. Dette kan være både direkte og indirekte, og vi har i vår analyse valgt å fokusere på et utvalg av variabler som kan bidra til å forstå denne rollen i praksis. Partienes kobling til sivilsamfunnet og staten viser til hvor sterke bånd til henholdsvis sivilsamfunn og stat som partiene uttrykker i sine programmer. Disse er kodet i kategoriene «svake», «moderate», og «sterke». Tekstfraser knyttet til «representasjonsrollen» har blitt kodet inn i en av tre underkategorier: «sosial gruppe/klasse», «bred koalisjon av grupper», eller «politisk/økonomisk elite». Denne variabelen viser til «målgruppen» partiet sin politikk er rettet mot. «Basis for konkurranse» viser til partiets argument for å skulle bli valgt til å styre. Er det på basis av ideologi og normative argumenter (som f.eks. økt «rettferdighet») eller er det på basis av et pragmatisk syn på at man har den mest administrasjonseffektive og samfunnsøkonomiske gunstige politikken?

4.4.1 Program for 1953

Kobling til sivilsamfunnet

Arbeiderpartiet er i 1953 et parti som fremstår som sterkt koblet til deler av sivilsamfunnet enkelte steder i sitt politiske program. Partiet maner til en felles innsats for å nå målene satt i programmer og omtaler sitt forhold til Landsorganisasjonen og andre deler av arbeiderbevegelsen som «knyttet sammen med uløselige bånd og danner sammen med arbeidsfolkets andre organisasjoner den norske arbeiderbevegelse» (Det norske Arbeiderparti, 1953, s. 2). 1953-programmet fremhever ellers viktigheten av at samfunnet tar ansvar for landets utvikling og at folket er i produktivt arbeid: «Samfunnet må ha ansvaret for at landet blir bygd ut og for at folket er i produktivt arbeid. Dyrekjøpt erfaring viser at et privat næringsliv ikke makter disse oppgavene alene» (Det norske Arbeiderparti, 1953, s. 3). Videre argumenter partiet også for utstrakt bruk av samvirke mellom private og offentlige, som best kan forene effektivitet og demokrati.

Kobling til staten

Koblingen til staten er for Arbeiderpartiet i 1953 kodet til å være sterk:

Samfunnet må ha ansvaret for at landet blir bygd ut og for at folket er i produktivt arbeid. Dyrekjøpt erfaring har vist at et privat næringsliv ikke makter disse oppgavene alene. Storting og regjering må spille en aktiv og ledende rolle i vårt økonomiske liv. Det samme gjelder lokale myndigheter i by og bygd. Det trenges planlegging,

samordning, støtte og kontroll fra samfunnets side. All privat og offentlig tiltaksevne i vårt samfunn må få utfolde seg. Det er nødvendig å sørge for at de viktigste oppgavene blir løst først, og at ressursene ikke blir liggende unyttet eller blir spilt ved planløshet og mangel på samordning. Det norske Arbeiderparti mener at et økonomisk demokrati som bygger på planøkonomi, er nødvendig for å bygge landet, og for at vårt folk skal mestre krisene og hindre arbeidsløshet. (Det norske Arbeiderparti, 1953, s. 3).

Vi ser her at partiet argumenterer for at Storting og regjering tar en aktiv og ledende rolle i landets økonomi. Dette inkluderer å ta i bruk en aktiv planøkonomi for å bygge ut landet. På denne måten ser vi at Arbeiderpartiet også tar i bruk staten for å sette i verk sitt eget ideologiske samfunnssyn.

Representasjonsrollen

Arbeiderpartiets representasjonsrolle fremstår i 1953 som eksplisitt for en konkret gruppe i samfunnet: «Arbeiderne og funksjonærene, småbrukerne og fiskerne, håndverkerne og de små næringsdrivende lever av sitt arbeid. De står på felles grunn og har felles interesser. Det norske Arbeiderparti er deres parti» (Det norske Arbeiderparti, 1953). Ved at partiet her eksplisitt uttrykker at de er partiet til en spesifikk gruppe i samfunnet vil de samtidig si at alle som *ikke* tilhører denne gruppen ikke representeres av Arbeiderpartiet.

Basis for konkurranse

I Arbeiderpartiets program fra 1953 fremstår partiets argument mot valg til å være dominert av et ideologisk og reformistisk syn, der partiet vil gå aktivt inn for å gjennomføre flere omfattende programmer. Politikken baserer i større grad på normative verdier enn mer «objektive» administrasjonseffektive argumenter: «Mennesket er midtpunktet i all sosialistisk politikk. Alle ting i samfunnet skal tjene menneskene. Utbyggingen av landet, av folkestyret og av det økonomiske livet skal legge grunnlaget for fortsatt kulturell og sosial reising og bidra til å gjøre menneskene trygge, frie og lykkelige» (Det norske Arbeiderparti, 1953). Partiet kommer også med flere omfattende reformforslag for kommende periode, inkludert å benytte Staten til å gjennomføre betydelige endringer i styringen av banker og forsikringsselskap:

Bankene og forsikringsselskapene har en nøkkelstilling i vårt økonomiske liv. De forvalter en veldig kapital. Ved de lån de gir eller nekter å gi, virker de avgjørende inn på omfanget og retningen av produksjonen, dvs. på utbyggingen av landet og på

sysselsettingen i samfunnet. Kapitalen de forvalter, er skapt ved felles innsats. Det norske Arbeiderparti mener at samfunnet må få større innflytelse på forvaltningen av denne kapitalen. Vår lovgivning må gi uttrykk for det prinsipp at banker og forsikringselskaper skal forvalte kapitalen på en slik måte at den medvirker til å realisere de retningslinjer for vårt økonomiske liv som Stortinget trekker opp. [...] Arbeiderpartiet vil at aksjeselskapene og aksjonærstyret helt ut skal vike plassen for samvirke, for gjensidige selskaper, og for sjølstyre fra forsikringstakernes side. Forsikringstakerne må ha avgjørende innflytelse ved valg av selskapets høyeste organer. Forvaltningen av kapitalen må skje under demokratisk og samfunnsmessig kontroll (Det norske Arbeiderparti, 1953).

4.4.2 Program for 1973

Kobling til sivilsamfunnet

Koblingen til sivilsamfunnet fremstår som moderat i vår analyse av Arbeiderpartiet sitt program fra 1973.

Det offentlige må ta en større del av ansvaret for at idrett og friluftsliv blir en naturlig del av folks daglige tilværelse. Kommunene må sørge for leikeplasser og løkker for barn og ungdom, fremme allsidige trimtilbud i samarbeid med organisasjoner, arrangere idrettsskoler og -leirer, støtte tiltak for funksjonshemmede og mosjon for eldre. Også de som ikke driver toppidrett, må få organiserte treningstilbud. [...] Utbygging og drift av idrettsanlegg må hovedsakelig være en offentlig oppgave. Det legges opp til en variert anleggsutbygging med vekt på trenings- og rekrutteringsanlegg, samt enkle og funksjonelle idrettshaller. Organisasjoner, skoler og andre stilles likt ved bruk av offentlige anlegg (Det norske Arbeiderparti, 1973).

Vi ser her at partiet hovedsakelig henvender seg til frivillighetens del av sivilsamfunnet, som også er noe vi finner igjen i flere andre programmer.

Kobling til staten

Koblingen til staten fremstår som sterk i 1973. Partiet vil jobbe for en sterk og handlekraftig regjering for å nå sine mål, samt å styrke politikernes verktøy i beslutningsprosesser.

Arbeiderpartiet fremhever også at de ønsker å endre selve samfunnsstrukturen ved hjelp av disse verktøyene:

Gode målsettinger er ikke nok, man må også ha midler til å virkeliggjøre målene. Et parti som vil endre samfunnsstrukturen, er mer avhengig av effektive redskaper enn de

som i det vesentlige nøyer seg med å bøte på de verste misforhold i samfunnsutviklingen. Arbeiderpartiet ser det derfor som en sentral politisk oppgave å utvikle effektive virkemidler. Et langt sterkere folkevalgt element må også bringes inn i den offentlige beslutningsprosessen. Styrking av redskapene og demokratisering må gå hånd i hånd. [...] Å virkeliggjøre Arbeiderpartiets program forutsetter planfast og målbevisst samfunnsstyring, med en handlekraftig regjering (Det norske Arbeiderparti, 1973).

Partiet fremhever viktigheten av å ha en aktiv stat, og at denne staten må ha de nødvendige ressurser og verktøy for å oppnå målene man har satt seg.

Representasjonsrollen

Arbeiderpartiet er mindre eksplisitte i sin representasjonsrolle i programmet fra 1973 enn hva de er i 1953:

Arbeiderpartiet går inn for at en skal redusere den makt som privilegerte grupper har, og økte den reelle innflytelsen til folkets brede lag. [...] De som har makt og innflytelse, vil vanligvis forsvare de posisjoner de har. Endring av maktstrukturen vil derfor innebære kamp. Arbeiderbevegelsen vil være et redskap i kampen for økt demokrati (Det norske Arbeiderparti, 1973).

Vi kan tolke dette utdraget til at Arbeiderpartiet i 1973 befant seg i en overgang fra å være arbeiderbevegelsens parti, til å skulle representere «folkets brede lag».

Basis for konkurranse

I 1973 finner vi fortsatt at Arbeiderpartiet fokuserer på normative verdier kontra å basere sitt valgargument på styringseffektivitet: «Det norske Arbeiderpartis mål er et sosialistisk samfunn - et samfunn med likestilling mellom grupper og enkeltmennesker, med trygghet og frihet for alle. Samfunnsstyret må bygge på demokrati og solidaritet. Menneskene må få reell innflytelse på alle forhold av betydning for dem. Folket må få kontroll med ressursene og resultatet av sitt eget arbeid. Steg for steg må den demokratiske sosialismen virkeliggjøres. Vi må øke innsikten i den virkelighet som omgir oss, og særlig i det samfunnssystem som i dag skaper ulikhet og urett. Vi må utvikle effektive midler for å lede utviklingen i den retning vi ønsker» (Det norske Arbeiderparti, 1973). Arbeiderpartier forsøker her å tydeliggjøre sitt politiske syn, og i ønsket om et sosialistisk samfunn ligger det implisitt også et syn om at en kapitalistisk-orientert økonomisk styring dermed *ikke* er målet i partiets politikk. Partiet tydeliggjør dette poenget noe i samme program:

Likeverdige kår for alle Arbeiderbevegelsens krav om likeverdige muligheter er fundamentalt forskjellig fra det borgerlige likhetsideal, som går ut på like konkurransemuligheter. Uavhengig av ulikheter i evner og interesser, alder og kjønn, skal alle ha mest mulig likeverdige vilkår: økonomisk under utdanning og arbeid, i fritid og gjennom kulturtilbud, bolig og miljø. Særlig viktig er det å støtte de grupper som nå har den svakeste stilling i samfunnet. I dag ligger ofte enkle effektivitetshensyn bak det som satses på de ulike grupper. Virkeliggjøringen av reell likestilling vil innebære en endring av samfunnssystemet. Arbeiderpartiet vil utvikle et solidaritetssamfunn, preget av virkelig likhet i utfoldelsesmuligheter og trygghet (Det norske Arbeiderparti, 1973).

4.4.3 Program for 1990

Kobling til sivilsamfunnet

I programmet fra 1990 har vi tolket Arbeiderpartiets kobling til sivilsamfunnet som moderat til sterkt artikulert:

Arbeidsinnsatsen i samfunnet kan først og fremst økes ved å forbedre arbeidslivet slik at flere blir i stand til å delta aktivt. Arbeiderpartiet vil samarbeide med fagbevegelsen blant annet om arbeidstidsreformer som gjør arbeidslivet vårt mer produktivt og menneskelig (Det norske Arbeiderparti, 1990).

Partiet vektlegger en tydelig intensjon om *samarbeid* med fagbevegelsen for å gjennomføre reformer i arbeidslivet. Dette indikerer en vilje til å jobbe sammen med sentrale parter for å påvirke og forberede arbeidslivet. Arbeiderpartiet viser her at de vektlegger både produktivitet og arbeidsmiljø, og det kan dermed tolkes slik at de tar hensyn til prioriteringene til både arbeidsgiversiden og arbeidstakere.

Kobling til staten

Koblingen til staten fremgår også som moderat i programmet:

Arbeiderpartiet vil stille større krav til effektivitet både i den offentlige sektoren og i den private sektoren. Vi vil redusere avstanden mellom dem som tar beslutningene og dem de angår. Det må gis valgfrihet innen de offentlige tjenestene for å møte individuelle behov. Omstillinger og økt effektivitet i offentlig sektor bidrar til økt verdiskaping og er en forutsetning for vekst også på andre områder i samfunnet (Det norske Arbeiderparti, 1990).

Vi ser her at partiet går inn for en viss endring av offentlig sektor, med større krav til effektivitet og innføring av valgfrihet. Den klassiske sosialdemokratiske modellen går her i møte med en nyliberal brukerorientert offentlige sektor. Et slikt retningsskifte er også noe vi kjenner igjen fra 90-tallets «tredje vei» som flere sosialdemokratiske partier tok del i (Giddens, 2008).

Representasjonsrollen

Partiets representasjonsrolle fremstår i dette programmet til å gjelde en bred samfunnsgruppe:

Arbeiderpartiet vil fornye og styrke det norske velferdssamfunnet. Målet er at flest mulig, gjennom egen innsats og felles rettigheter, blir i stand til å ta vare på seg selv og andre. For å få det til, må vi ha en sterk og smidig offentlig sektor og ordninger som stimulerer den enkelte til å ta ansvar for seg selv og for andre. Sammen må vi øke innsatsen. Vi må også vise økt ansvar i nærmiljøene og i familiene for å hindre at sosiale problemer oppstår. Da får vi flere penger som kan settes inn for å skape økt trygghet for de eldre og bedre vilkår for barn og ungdom. (Det norske Arbeiderparti, 1990).

De viser her at partiet har en bred tilnærming til hvem politikken deres skal treffe. Ellers i programmet er det få spor av spesifikk tilnærming til enkeltgrupper, og partiet lener seg på slagordet «Arbeid til alle» som sin fremste oppgave.

Basis for konkurranse

Når vi kommer til programmet fra 1990 har dette synet endret seg i en mer pragmatisk retning, hvor økonomisk styring har fått en økt posisjon:

Målet for Arbeiderpartiets økonomiske politikk er å sikre arbeid for alle, bedring av velferdsordningene og rettferdig fordeling av inntekter og formuer. Grunnlaget for dette er en økonomisk politikk som skaper vekst gjennom økt produktivitet, sterkere omstilling og satsing på nye produkter og markeder. Sparingene må økes.

Investeringene i privat og offentlig sektor må kaste mer av seg. Økonomisk framgang bestemmes av våre evner til å bruke de samlede ressursene bedre. Økonomisk vekst må skapes innenfor økologisk trygge rammer. Den økonomiske politikken må innrettes mot å fremme fornyelse og ombygging av velferdssamfunnet. Etter regjeringsskiftet i 1986 har hovedoppgaven i den økonomiske politikken vært å rette opp skjevheter i norsk økonomi. Blant annet har det vært en stor oppgave å redusere

den mer spekulative økonomiske virksomheten. Norge har fremdeles et stort underskudd i utenriksøkonomien. Vi har bak oss en periode der vi har måttet redusere det private forbruket. Ved felles løft er det skapt rom for vekst i de næringene som kan gjøre oss mindre avhengige av oljeinntektene. Industrien og de øvrige konkurranseutsatte næringene må være motoren i gjenreisningen av norsk økonomi (Det norske Arbeiderparti, 1990).

Vi ser av programmet at selv om det fortsatt er et normativt fokus på omfordeling i grunnsynet til partiet, så baserer mye av partikonkurransen seg på et argument om effektiv styring heller enn store omveltende samfunnsreformer. Det er ikke lengre et budskap om en sterk planøkonomi eller at samfunnet skal endres fundamentalt fra et kapitalistisk til et sosialistisk samfunn (Det norske Arbeiderparti, 1990).

4.4.4 Program for 2009

Kobling til sivilsamfunnet

Vi finner at Arbeiderpartiet i sitt program fra 2009 fremstiller sin kobling til sivilsamfunnet som moderat:

Trygge og inkluderende lokalsamfunn er avhengige av at mennesker har tillit til hverandre og til at samfunnet stiller opp når vi trenger det. Engasjement i frivillige aktiviteter styrker denne tilliten. Uformelle aktiviteter og fellesskap som idrett og kultur virker forebyggende mot ensomhet, rus og ekskludering. Derfor trenger vi et stort frivillig engasjement. Frivilligheten har en evne til å mobilisere dugnadsinnsats og til å omstille seg raskt. Derfor gir et godt samspill mellom frivillig og offentlig sektor bedre muligheter til å nå våre mål. Arbeiderpartiet vil derfor legge forholdene bedre til rette for den frivillige innsatsen (Arbeiderpartiet, 2009, s. 49).

Vi ser her at partiet igjen vektlegger frivillig sektor og betydningen av den for fellesskapet. Partiet ønsker å samarbeide i økt grad med denne for å nå sosiale mål i samfunnet. Samtidig finner vi ikke at partiet i dette programmet viser noe direkte kobling til grupper i sivilsamfunnet eller jobber direkte for dem. Slik vi ser her, handler politikken deres i større grad om finansering og samarbeid.

Kobling til staten

Intro: Vi finner en moderat kobling til staten i partiets program:

Offentlig sektor er til for innbyggerne. Den skal gi oss alle gode tjenester, valgfrihet og medbestemmelse. En sterk og god offentlig sektor er en forutsetning for utjevning og like vilkår for alle. For oss er det viktig å fornye og omstille offentlig virksomhet slik at den blir mer effektiv og bedre for brukerne. [...] Grunnleggende velferdstjenester skal ikke privatiseres eller kommersialiseres. Ideelle aktører må få gode vilkår til å utføre tjenester på vegne av det offentlige. Kommunene og fylkeskommunene står for mesteparten av de offentlige velferdsytelsene i Norge. Når vi vil styrke velferden, må vi styrke kommunene. Arbeiderpartiet mener det må være klar sammenheng mellom statlige velferdsambisjoner og kommunenes yteevne. (Arbeiderpartiet, 2009, s. 10–11).

Utdraget over er tydelig eksempel på hvordan partiets kobling til staten kan illustreres i dette programmet. Vi finner ingen kartellignende fraser om hvordan partiet er blitt integrert i staten, og det skrives også relativt lite om hvordan partiet tilnærmer seg staten. Dermed er det i politiske utsagn om hvordan Arbeiderpartiet akter å bruke staten at vi finner noe som indikerer partiets posisjon mellom stat og samfunn. Her ser man hvordan partiet vil ta i bruk en aktiv stat for å sikre sine politiske og demokratiske mål om utjevning og likhet. Det er også tydelige normative verdier i utdraget, der grunnleggende tjenester må unndras privatisering og kommersialisering, uavhengig om det ville ledet til effektivisering eller andre fordeler.

Representasjonsrollen

Arbeiderpartiet sin representasjonsrolle fremstår som bred i 2009:

Alle mennesker er enestående. Alle har krav på å få de samme muligheter til å utvikle seg, utnytte sine evner og leve sine liv, uavhengig av kjønn, sosial bakgrunn, funksjonsevne, religion, seksuell orientering, etnisk tilhørighet eller alder. Å gi alle like muligheter er en nødvendig forutsetning for frihet for alle (Arbeiderpartiet, 2009, s. 5).

Når partiet står fast ved like rettigheter for alle og ser på inkludering som noe som gjelder hele samfunnet og ikke bare spesifikke grupper, kan man også trekke slutninger om at partiet ønsker å nå ut til flest mulig velgere i samfunnet.

Basis for konkurranse

I programmet fra 2009 har Arbeiderpartiet lav arbeidsledighet som sin fremste oppgave. Prioriteringene i programmet bærer i stor grad preg av at partiet baserer sin politikk på en effektiv styring av landet og dermed et pragmatisk argument som deres basis for konkurranse:

En viktig kvalitet ved det norske samfunnet, er at forskjellene er mindre her enn i de fleste andre land. Den kvaliteten ønsker vi å videreutvikle. Et rettferdig skattesystem, et arbeidsliv med plass til alle og gode velferdsordninger skal bidra til mer rettferdig fordeling. Arbeiderpartiet vil bygge ut velferdstilbudet, og gjøre helsevesenet bedre. Blir du syk, skal du vite at du får den beste behandlingen så raskt som mulig. Trenger du omsorg, skal du få den hjelpen du trenger. Vi må få sykehusene, omsorgen og andre kommunale tjenester til å fungere bedre sammen, slik at folk får det beste tilbudet. Det må bli slutt på at pasienter og omsorgstrengende blir ”kasteballer” i det offentlige systemet (Arbeiderpartiet, 2009, s. 3).

Programmet reflekterer en politisk realitet hvor drastiske samfunnsreformer og betydelig ideologisk endring ikke lengre er til stede i Arbeiderpartiets politikk.

4.4.5 Program for 2021

Kobling til sivilsamfunnet

I Arbeiderpartiets program fra 2021 er koblingen til sivilsamfunnet kodet til å være sterk. Partiet går nå, i motsetning til foregående år, sterkt ut i deres forhold til fagforeningene og det organiserte arbeidslivet.

Det var fagforeninger som stiftet Arbeiderpartiet i 1887. Vi er det organiserte arbeidslivets parti. Fagbevegelsen er en avgjørende samfunnskraft for demokrati og likeverd og for å sikre mer rettferdig fordeling av makt og muligheter.

Fagorganisering, landsomfattende tariffavtaler og et sterkt trepartssamarbeid er forutsetninger for et trygt arbeidsliv. Arbeiderpartiet vil styrke fagforeningene og de tillitsvalgte rolle i arbeidslivet (Arbeiderpartiet, 2021).

Kobling til staten

Arbeiderpartiet fremstiller sin kobling til staten som sterk i dette programmet, særlig rundt hvordan partiet ønsker å aktivt ta i bruk staten for å fremme sitt

Et sterkt statlig eierskap er en styrke for verdiskaping og jobbskaping. Viktige statseide bedrifter skal beholde en sterk forankring i Norge. Vi vil utvikle og forsterke det statlige eierskapet. Staten bør i større grad gå i partnerskap med private eiere for å sikre langsiktig industrielt eierskap og kapital, slik at vi utvikler selskaper med stort potensial i Norge. Det må vises større moderasjon i lønninger for ledere i selskaper der staten er eier. Det er en forutsetning for å sikre tillit til den norske arbeidslivsmodellen (Arbeiderpartiet, 2021).

Utdraget fremhever at partiet er en sterk forkjemper for en høy andel statlig eierskap for å skape verdier til fellesskapet.

Representasjonsrollen

Arbeiderpartiet er, utover deres allerede nevnte forhold til fagforeningene, lite eksplisitte i hvem de ønsker å representere med sin politikk. I forhold til politikken deres om velferdsstaten har partiet

«Det andre løftet vi gir, er å gjøre vår felles velferdsstat sterkere. Den skal omfatte alle, uavhengig av hvem du er, og hvor du bor. Ingen unge skal falle utenfor, og alle eldre skal være trygge» (Arbeiderpartiet, 2021).

Basis for konkurranse

Dette programmet viser, i likhet med tidligere år, også et pragmatisk syn hvor partiet blant annet argumenterer for en trygg økonomisk styring av samfunnet og plan for å øke tilliten til offentlig sektor: «I Norge lever vi ikke av andres arbeid, vi lever av hverandres arbeid. Vår evne til å finansiere det norske velferdssystemet avhenger av hvor godt vi lykkes med å skape nye arbeidsplasser og inkludere flere i arbeidslivet i årene som kommer. Det viktigste målet med Arbeiderpartiets økonomiske politikk er derfor å legge grunnlaget for økt sysselsetting og verdiskaping i hele landet» (Arbeiderpartiet, 2021). Samtidig inneholder det også mer drastisk politikk, med budskapet om at «Klima og natur: Rammen rundt all annen politikk. Arbeiderpartiet vil: Kutte 55 prosent av de norske klimagassutslippene målt mot 1990 innen 2030, som en del av våre forsterkede mål under Parisavtalen. Denne forpliktelsen gjelder hele økonomien og alle sektorer og klimagasser» (Arbeiderpartiet, 2021). Partiet går dermed inn for at alle områder av deres politikk og av økonomien skal baseres på målene fra Parisavtalen. Dette kan dermed tolkes for å i praksis innebære en svært omfattende reform av norsk økonomi.

4.5 Høyres syn på egen rolle i demokratiet

Vi vil nå igjen rette blikket mot Høyre, og se på hvordan partiet artikulere sitt syn på variabler vi kan knytte til deres egen rolle i demokratiet. Som vi har sett av Arbeiderpartiet sine programmer fremgår ikke partienes syn på egen rolle i demokratiet eksplisitt i deres programmer. Man må dermed undersøke hvordan denne rollen kan tydes indirekte gjennom disse variablene.

4.5.1 Program for 1953

Kobling til sivilsamfunnet

Høyre sin kobling til sivilsamfunnet fremstår som moderat i 1953. Partiet fører en bred politikk som ikke i noen stor grad kan knyttes til en spesifikk sosial gruppe, i tråd med hva man kan forvente utfra et ønske om å nå en bred velgermasse:

Høyre ser det som sin oppgave å legge forholdene til rette for en slik fremgang, og vil bygge sin politikk på samarbeide mellom by og land og alle grupper av folket. [...]

Høyre vil verne om arbeiderenes og funksjonærenes frie forhandlingsrett og frie rett til selv å velge om de vil organisere seg, og hvilken organisasjon de vil tilhøre.

Forhandlingsretten må ikke bli en rettslig eller faktisk særfordel for organisasjoner som er avhengig av bestemte politiske partier. Høyre vil arbeide for full likestilling med samme lønns- og avansementmuligheter for kvinner og menn (Høyre, 1953).

At partiet her spesifiserer deres støtte til forhandlingsrett og organisasjonsretten må også sees i lys av både Arbeiderpartiets tette bånd til arbeiderbevegelsen og LO, og at Høyre tradisjonelt sett er vært tilknyttet arbeidsgiversiden (Allern, 2010).

Kobling til staten

Høyre sin kobling til staten fremstår også som moderat i dette programmet: «For å sikre alle yrkesgrupper mot alvorlige tilbakeslag vil Høyre arbeide for å avvikle den tvungne statsdirigering som nå føres. Vårt yrkeslivs naturlige livskraft vil da kunne føre til ny og øket fremgang for alle» (Høyre, 1953). Dette tyder på at partier forsøker å redusere statens direkte innflytelse på arbeidsmarkedet, men også at Høyre vil at staten skal beholde en viss form for utvungen kontroll. Partiet har også en politikk hvor statskirkens posisjon i samfunnet skal l beskyttes og forsvares, som indikerer en viss moderat kobling til staten, gjennom å aktivt bruke denne for å fremme kultur og religion.

Representasjonsrollen

Representasjonsrollen til Høyre i 1953 er ikke særlig omtalt i programmet, men gjennom følgende frase kan vi tolke det slik at partiet ønsker å representere en bred koalisjon i samfunnet: «Høyres mål er å skape et samfunn med personlig frihet, gode økonomiske kår og sosial trygghet for alle» (Høyre, 1953).

Basis for konkurranse

Høyre sitt program fra 1953 viser på sin side at partiet sitt argument for å bli valgt fokuserer på mer pragmatiske årsaker:

Høyre vil føre en målbevisst politikk for å sikre full sysselsetting, øke vårt lands produksjon og fordele avkastningen på en rettferdig måte mellom alle grupper av folket. Dette kan bare skje under et system som gir plass for skapende tiltak, personlig ansvar og åpen konkurranse innen alle yrker (Høyre, 1953).

4.5.2 Program for 1973

Kobling til sivilsamfunnet

Koblingen til sivilsamfunnet fremstår som moderat i Høyre sitt program fra 1973, og er eksemplifisert i følgende utdrag fra teksten:

Hjemmet og familien er det bærende grunnlag for menneskenes gjensidige ansvar og forpliktelser. Høyre ser det derfor som viktig at man gjennom oppdragelse og undervisning legger økt vekt på å underbygge respekten for hjemmet og for ekteskapet som familielivets naturlige fundament. [...] Tallrike avgjørelser som angår oss alle blir truffet utenfor de folkevalgte organer, i bedrifter, i organisasjoner, i institusjoner. Det er ingen garanti for mer demokratiske avgjørelser at de flyttes over til folkevalgte politiske organer. Frihet og uavhengighet for det enkelte menneske kan vanskelig tenkes i et samfunn hvor makten er samlet hos et fåtall mennesker og institusjoner, selv om de er folkevalgte. Demokrati er også maktspredning» (Høyre, 1973).

Høyre viser seg å være opptatt av sivilsamfunnet på et overordnet plan. Partiet ser på hjemmet, familien og ekteskapet som viktig for samfunnet, og vil øke respekten i samfunnet for disse institusjonene gjennom et samarbeid mellom oppdragelse (i familiene) og undervisning (i skolen). Partiet er også opptatt av at det er sunt for demokratiet at beslutninger som angår «oss alle» blir tatt utenfor de folkevalgte organer (og dermed i sivilsamfunnet).

Slik sikrer man maktspredning og frihet for individet. Høyre ønsker dermed å sikre at det er en viss avstand og autonomi mellom partiene og staten på den ene siden og sivilsamfunnet på den andre. Som vi har sett i programmet til Høyre fra 1953 er partiet også opptatt av å bevare Den norske Kirke sin posisjon i samfunnet. Samtidig fremstår det i 1973 som at Høyre ønsker å fjerne statens direkte styring av kirken og la kirken få en økt selvstendighet:

Den norske Kirke må få slike arbeidsvilkår at kristendommen og den kristne kulturarv kan få den størst mulige innflytelse i folkets liv. Kirken må få større økonomisk og administrativ selvbestemmelsesrett, for å lette omorganiseringer, f.eks. i sogneinndelingen, og igangsettelse av nye tiltak. - Høyre mener at fellesskapet mellom kirke og folk idag er best tjent med at statskirkesystemet opprettholdes, men vil underkaste reformforslagene fra det kirkelige og offentlige utredningsarbeid nøye vurdering (Høyre, 1973).

Kobling til staten

Partiet viser en moderat kobling til staten i 1973:

Det offentliges virksomhet er nå blitt så omfattende at den legger beslag på vel 40% av nasjonalinntekten. Samtidig er det truffet vedtak som ikke kan gjennomføres uten ytterligere sterkt økte utgifter. Dette har medvirket til å skape den inflasjon som ikke minst truer vår konkurranseevne. [...] De offentlige midler må samtidig til enhver tid fordeles på kommune, fylke og stat etter de oppgaver hvert ledd er satt til å løse og etter enklere regler som sikrer at de som fatter vedtak som fører med seg nye utgifter også får ansvar for disse. Det vil også medvirke til økonomisering med midlene. Så omfattende og komplisert som den offentlige virksomhet er blitt, er det også behov for en gjennomgripende analyse av det offentlige administrative apparat med sikte på å frita det for unødige byrder. Derved vil vi øke dets effektivitet og bedre sette det i stand til å løse de mange og store oppgaver det er pålagt (Høyre, 1973).

De viser her til både en forståelse for at godkjente vedtak må gjennomføres, selv om det fører til økte utgifter og allerede har ledet til uheldige økonomiske konsekvenser i form av inflasjon og redusert konkurranseevne. Samtidig ønsker Høyre på lengre sikt å redusere og omprioritere oppgavene til det offentlige ut fra hensyn til økonomi og effektivitet. Partiet vil også at midler desentraliseres og fordeles ut på både lokalt, regionalt og statlig nivå.

Representasjonsrollen

Høyre henvender seg i programmet tydelig til en bred velgermasse i 1973, og viser også til at partiet ønsker å være åpne for å samarbeide med alle «ansvarlige» grupper i samfunnet:

Høyre vil arbeide for likestilling mellom kvinner og menn og for at alle menneskers likeverd blir respektert. I arbeidet for å realisere sine ideer og målsettinger vil Høyre holde i hevd og videreutvikle våre demokratiske idealer og prinsipper og være åpen for samarbeid med alle ansvarlige grupper i samfunnet. Høyre er beredt til å påta seg det ansvar som valgene til enhver tid gir grunnlag for og er villig til samarbeide med andre partier savle i enkeltsaker som i spørsmålet om regjeringsansvar, når et slikt samarbeid kan skje på et grunnlag som ikke bryter med Høyres grunnsyn (Høyre, 1973).

Basis for konkurranse

Vi ser videre at Høyre i 1973 er blitt mer kritisk til pengebruken til offentlig sektor etter en lengre tid hvor Arbeiderpartiet har styrt nærmest sammenhengende og i stor grad utvidet velferdsstaten.

Så omfattende og komplisert som den offentlige virksomhet er blitt, er det også behov for en gjennomgripende analyse av det offentlige administrative apparat med sikte på å frita det for unødige byrder. Derved vil vi øke dets effektivitet og bedre sette det i stand til å løse de mange og store oppgaver det er pålagt (Høyre, 1973).

Partiet viser her til at hvis de får makten, vil de arbeide for å øke effektiviteten til offentlig sektor. Flere andre fraser i samme program omhandler også lignende tema, som både knytter seg til å redusere statens utgifter, forenkle byråkratiet og revurdere hvilke samfunnsoppgaver som skal løses av det offentlige.

4.5.3 Program for 1993

Kobling til sivilsamfunn

I programmet fra 1993 finner vi også at Høyre skriver om en moderat kobling til sivilsamfunnet:

Samfunn som undertrykker kunnskap og fri tenkning, der makten er samlet på få menneskers hender, mister sin moralske basis. Kunst, kultur, utdanning, vitenskap, religion, etikk, næringsliv og presse har rett til - og bør - utvikles uten offentlig detaljstyring. Mangfold - uavhengige miljøer - representerer viktige korrektiver til statlig innflytelse, og gir dermed en bedre maktbalanse. [...] "Den tredje sektor" er et fellesuttrykk for all ikke-kommersiell virksomhet som pågår utenfor hjem og

arbeidsliv. [...] Innsatsen måles ikke i noe nasjonalregnskap. Inn-sparingene på sosialbudsjettet kommer ikke frem. Den personlige glede og selvrealisering registreres aldri. Men den tredje sektor er noe av det fineste og viktigste nettverk i samfunnet. Den utgjør et viktig supplement til familie, arbeidsplass og det offentlige. [...] De løser oppgaver som enten ville forblitt uløst, eller som det offentlige måtte tatt seg av. Høyre verdsetter det engasjement og ansvar slike frivillige organisasjoner skaper. [...] Den tredje sektor må sikres finansieringsmuligheter og armslag. (Høyre, 1993).

Partiet uttrykker her viktigheten av et samfunn som er åpent og inkluderende, der makten ikke er samlet på noen få individer. De viser også til betydningen av sivilsamfunnet, i form av at kunst, kultur, utdanning, vitenskap, religion, næringsliv og media skal kunne utvikles fritt for overdreven offentlig kontroll. Miljøer som kan utvikle seg fritt vil stå som en solid motvekt til statens innflytelse. Høyre bruker også begrepet «den tredje sektor» for å beskrive den delen av samfunnet som omhandler det ikke-kommersielle virksomheten i samfunnet utenfor hjem og arbeidsliv. Alt i alt fremstår det av programmet som at Høyre fremmer et aktivt sivilsamfunn som en viktig motvekt til staten og det kommersielle næringsliv, men uten å selv identifisere seg selv som å være en del av dette sivilsamfunnet.

Kobling til staten

Høyre sin kobling til staten tolkes til å være moderat i programmet fra 1993:

Vi ønsker klare grenser for statens makt, og klar deling av ansvar mellom samfunnsaktørene. Vi må bryte ned de korporative trekk som skaper avhengighetsforhold mellom myndigheter og organisasjoner, og svekker åpenheten i samfunnsdebatten. Både statlig og lokal styring skal ivareta helhetshensyn på bekostning av særinteresser. Derfor vil Høyre redusere parts- og profesjonsinteressenes deltagelse i offentlige styrever, råd og utvalg. Politikerne og de politiske partiene må sikres arbeidsvilkår som gjør dem i stand til å være motvekter mot sterke organisasjoner og institusjoner som forsøker å påvirke den politiske prosessen. Politisk styring av offentlig sektor er ikke alene noen garanti mot vilkårlig behandling. Innbyggerne må oppleve at offentlig virksomhet er forutsigbar, og at like saker behandles likt. Det må finnes politisk uavhengige organer som ivaretar rettssikkerhet og klageadgang. (Høyre, 1993).

Partiet fremhever her behovet for klare grenser mellom staten og det øvrige samfunnet, hvor ansvar skal fordeles mellom de ulike aktørene. Høyre nevner også eksplisitt at man skal bryte ned de korporativistiske trekkene i samfunnet, mellom stat og arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner. Samtidig mener de at folket, som brukere av det offentlige, må møte en sektor som er forutsigbar, fri for politisk styring og hvor interesser utenfra ikke kan styre avgjørelser og prosesser. Alle skal likebehandles og forvente at sine rettigheter blir ivaretatt.

Representasjonsrollen

Høyre bærer i 1993 preg av en tvetydighet i sin representasjonsrolle:

Familien er vårt viktigste fellesskap, og Høyre vil føre en politikk som fremmer stabilitet og trygghet i samlivet med andre - menneskelig, moralsk, sosialt og økonomisk. Her utvikler den enkelte sine viktigste egenskaper i kjærlighet, omsorg og ansvar. Mange familier opplever press av forskjellig slag. Usikker økonomi og truende arbeidsledighet skaper utrygghet. Mangel på tid preger dagens unge familier, spesielt dem som har omsorgsansvar. Høyre mener at ekteskapet gir den tryggeste basis for samliv i en familie, og at det er en viktig verdibærende institusjon som fremmer stabilitet i samfunnet. [...] Kirken bærer både åndelige og kulturelle verdier med et kvalitativt innhold ingen andre institusjoner kan ivareta. Kristendommen er en verdibærer og en moralsk kraft i samfunnet. Den norske Kirke er en viktig nasjonal institusjon som samler folk om troen og om grunnleggende kristne og etiske verdier. Kirken er en viktig tradisjonsbærer som virker stabiliserende, skaper trygghet og gir en motvekt til oppløsningstendensene (Høyre, 1993).

Selv om partiet ikke direkte trekker frem en enkeltgruppe som de representerer, står den tradisjonelle familien og kristendommen (i form av den norske Kirke) likevel sterkt i de politiske verdiene til Høyre. Familier og statskirken var i 1993 ikke en ubetydelig del av samfunnet og heller ikke en spesifikk sosial gruppe. Den kan inkludere personer av svært ulike sosiale grupper og ulik klassebakgrunn. Samtidig vil den implisitt også ekskludere de som ikke er en del av statskirken eller tradisjonelle familier. Det er dermed snakk om en bred majoritetsrepresentasjon som allikevel utelukker konkrete samfunnsgrupper og enkeltpersoner.

Basis for konkurranse

Pragmatisk administrasjonseffektivitet er også et argument som gjentas i programmet fra 1993: «Staten må selv vise måtehold i egen husholdning, slik at sløsing av offentlige midler kan unngås. Det statlige byråkratiet må forenkles, bl.a. ved at antallet og omfanget av direktorater vurderes på nytt på fritt grunnlag» (Høyre, 1993). Selv om Høyre ønsker å endre på hvordan offentlig sektor fungerer til en viss grad, som kan innebære privatisering av offentlige tjenester, begrunnes dette med økt brukervennlighet for innbyggerne og lavere kostnader for det offentlige heller enn som ideologisk motivert:

Høyre vil organisere tjenesteytende, brukerrettede driftsenheter og virksomheter - skoler, sykehus, aldershjem, sykehjem, barnehager o.l. - som mest mulig uavhengige enheter. Disse kan drives som individuelle selskaper, eller med flere samlet i et fellesselskap. Hva som er mest praktisk, vil variere med virksomhetens art, og fra sted til sted. De politisk ansvarlige må utforme finansieringssystemet for å sikre brukernes interesser, samt treffe mer helhetlige beslutninger om opprettelse eller nedleggelse av virksomheter (Høyre, 1993).

4.5.4 Program for 2009

Kobling til sivilsamfunnet

Det er særlig i forhold til frivillig sektor at vi finner Høyre sin kobling til sivilsamfunnet:

Høyres mål er en sterk og uavhengig frivillig sektor som kan utgjøre et tredje tyngdepunkt og alternativ til både markedet og den politiske styringen. det viktigste er å styrke frivillige organisasjoners inntektsgrunnlag og å bekjempe politisering og byråkratisering. Norge har rundt 115 000 foreninger og organisasjoner. arbeidet som skjer i de frivillige organisasjonene, har en stor egenverdi, men er også svært samfunnsnyttig. Det er avgjørende at det frivillige arbeidet ikke byråkratiseres og underlegges politisk styring (Høyre, 2009).

Denne koblingen har i vår analyse blitt tolket til å være moderat, da den anerkjenner viktigheten av en frivillig sektor, som kan være et alternativ både til markedet og det offentlige. Partiet er derimot ikke sterkt koblet til noen enkeltgruppe. Partiet ønsker heller ikke å pådrive sin egen politisk agenda på denne sektoren, men heller la den operere mest mulig fritt og uten innblanding fra det offentlige.

Kobling til staten

Vi finner at Høyre også i dette programmer viser en moderat kobling til staten:

Staten skal være sterk, pålitelig og tilgjengelig på sine kjerneområder. Men staten må ikke bli så altomfattende at den mister evnen til virkelig å hjelpe dem som trenger den mest. Staten må heller ikke bli så stor at den stjeler menneskers mulighet til å stå på egne ben eller bryter ned friheten til selv å velge hvordan man vil leve sitt liv. [...] En stor offentlig sektor kan ofte bli et hinder hvor bare de mest ressurssterke finner frem. Høyre vil forenkle regelverk, samordne tjenester, målrette velferdstilbud og redusere byråkrati for å styrke kvaliteten og gjøre hindrene så små som mulig – brukerne skal stå i sentrum! (Høyre, 2009).

Partiet viser på den ene siden at staten må være sterk og er essensiell for å sikre samfunnets beste. Samtidig må den heller ikke være for stor eller vid, slik at det går på bekostning av individets frihet. Partiet ønsker også sette brukeren i sentrum, dvs. at det er innbyggeren i møte med staten som skal være rammen for hvordan staten fungerer, heller enn motsatt.

Representasjonsrollen

Høyre sitt program fra 2009 har tittel «Muligheter for alle», og viser igjen til at politikken deres er ment i å representere en bred samfunnskoalisjon:

Enkeltmenneskers innsats i hverdagen, som yrkesaktive, som familiemedlemmer og som aktive samfunnsdeltakere, har bidratt til å forme et samfunn som verden rundt oss ser på som et av verdens beste å bo i. Høyre fører en politikk som gir alle mennesker muligheten til å delta. Med høyre skal enkeltmenneskers, familiers og lokalsamfunns frihet til selv å bestemme bli større. Høyre vil sette grenser for politikken og tydeliggjøre det personlige ansvar (Høyre, 2009).

Partiet seg på seg selv som å representere interessene til enkeltmennesker, familier og lokalsamfunn, og vi ser at deres demokratiske syn på individets plass i samfunnet også kommer igjennom i dette tekstutdraget. Man kan dermed få inntrykk av partiet ønsker å representere ethvert individ, men at dette også kan gå på bekostning av enkeltgruppers plass i samfunnet.

Basis for konkurranse

Dette budskapet om effektivisering og brukervennlighet gjentas også i Høyre sitt program fra 2009, men partiet har nå unnlatt å begrunne dette med økonomiske hensyn:

Høyres mål er en effektiv, åpen og brukervennlig offentlig sektor. det viktigste er å ta i bruk nye løsninger for å sikre tjenester av høy kvalitet og at offentlig sektor utvikler seg til det beste for brukerne og som en interessant arbeidsplass for dem som jobber der (Høyre, 2009).

Høyre sitt argument for å bli valgt baserer seg på partiets fokus på å forbedre og effektivisere offentlig sektor, slik at den kan være en kvalitetsbevisst tjenestetilbyder til innbyggerne.

4.5.5 Program for 2021

Kobling til sivilsamfunnet

Høyre **sin** politikk er også blitt kodet, i vår analyse, til å vise en moderat kobling til sivilsamfunnet. Partiet fremstiller seg som en forkjemper for frivilligheten, og ønsker å sikre vilkårene til denne samfunnssektoren. Høyre er en også sterkt koblet til den tradisjonelle familieinstitusjonen, og beskriver i gjentatte programmer familiens betydning for samfunnet vårt. I 2021-programmet presiserer partiet at «familien er vårt viktigste sosiale fellesskap. Familien skaper og sikrer en trygg ramme om barns oppvekst. Familier og familiekonstellasjoner i Norge er ulike. I tillegg ser hverdagen forskjellig ut for hver enkelt familie. Høyre mener at det offentlige må tilpasse seg familienes behov, ikke omvendt» (Høyre, 2021, s. 71).

Kobling til staten

Vi finner i vår analyse at Høyre sin kobling til staten også fremstilles som moderat i programmet fra 2021:

Høyre vil legge til rette for maktspredning og et sterkere privat eierskap. Statens rolle som eier i norsk næringsliv, er stor og bør reduseres. Statlig eierskap kan likevel begrunnes ut fra særlige nasjonale hensyn, som ønsket om å bevare hovedkontor i Norge. Statlig eierskap i kommersielle selskaper skal ikke bety politisk styring, og det statlige eierskapet må være forutsigbart, profesjonelt og føres med en armlengdes avstand. Høyre vil styrke selveierdemokratiet, slik at flest mulig får muligheten til å

ei sin egen bolig, drive sin egen bedrift og være medeier i næringslivet (Høyre, 2021, s. 18).

Høyre mener at staten skal redusere sitt eierskap i kommersielle selskaper og sin generelle involvering i næringsliv. Reduksjon av statlig eierskap skal gjøre at man får en maktspredning da private vil overta denne rollen. Samtidig vil det være behov for et visst statlig eierskap utfra nasjonale hensyn, men i de tilfellene skal dette ikke tilsi noen politisk styring.

Representasjonsrollen

Høyre har i 2021 en representasjonsrolle som fremhever målet om å nå en bred samfunnskoalisjon. De retter seg direkte mot leseren, og viser til at de tror på nettopp «deg».

Vi tror på Norge fordi vi tror på alle oss som bor her: på enkeltmennesker, familier og lokalsamfunn og på den enkeltes initiativ i næringsliv og frivillige organisasjoner. Vi tror at fellesskapet blir sterkere når det preges av frihet og ansvar, og når flest mulig beslutninger tas nærmest mulig den det gjelder. Vi tror at innsatsvilje og skaperkraft styrker fellesskapet. Vi tror på Norge fordi vi tror at hver enkelt av oss som bor her, vil bidra til å skape et bedre samfunn for alle. Vi tror på Norge fordi vi tror på deg (Høyre, 2021).

Basis for konkurranse

Også i 2021 har Høyre et hovedsakelig pragmatisk argument for å bli valgt:

Den økonomiske politikken må legge til rette for å skape flere lønnsomme, konkurransedyktige jobber i privat sektor. Det er et viktig mål å sikre lav arbeidsledighet og høy sysselsetting. Økonomien har vært under press som følge av koronapandemien. Konsekvensene av pandemien vil prege norsk økonomi i lang tid fremover. Bærekraftig økonomisk vekst og en sterk privat sektor er avgjørende for å sikre fremtidig velferd og jobber. Høyre vil føre en ansvarlig økonomisk politikk der målet er å skape mer og inkludere flere. Vi vil holde fast ved handlingsregelen for bruk av penger fra oljefondet. Vi har et ansvar for å sikre et bærekraftig velferdssamfunn og miljø for kommende generasjoner. Den økonomiske situasjonen er avgjørende for de politiske prioriteringene som kan gjøres i årene fremover (Høyre, 2021).

Partier fremhever sitt mål om å skape jobber med profitt i privat sektor, og mener at deres effektive styring vil lede til lav arbeidsledighet som også er nødvendig for å sikre velferden i tiden fremover. Ved å stadfeste at partiet vil holde fast ved handlingsregelen legger de opp til å være et parti som ønsker å bli oppfattet som trygt og økonomisk fornuftig, der styringseffektivitet står sentralt heller enn ideologiske nykter.

4.6 Diskusjon og oppsummering av variabler

For å bedre kunne få oversikt over utviklinger i partienes syn på egen rolle i demokratiet, slik at vi kan besvare oppgavens problemstilling, vil vi her ta for oss en kort oppsummering av begge partienes syn på de ulike variablene i analysen. Vi vil deretter diskutere disse utviklingene i lys av relevant teori, samt sammenligne utviklinger partiene imellom og hvordan våre funn relaterer til den øvrige forskningen.

4.6.1 Kobling til sivilsamfunnet – oppsummering

Arbeiderpartiets kobling til sivilsamfunnet er til en viss grad preget av forholdet til fagbevegelsen. I 1953 fremgår denne koblingen som å være sterkt koblet til arbeiderbevegelsen, og partiet vil aktivt jobbe for å fremme interessene deres. I de påfølgende programmene blir denne koblingen mer moderat og i større grad preget av frivillighetssiden av sivilsamfunnet enn fagbevegelsen. Men med programmet fra 2021 har denne koblingen igjen blitt endret og fremstår som sterkere. Partiet fokuserer igjen på å være fagbevegelsens parti og vil arbeide sterkt for å fremme denne.

Høyre er på sin side mer stabile i hvordan deres kobling til sivilsamfunnet blir fremstillet. Partiet vektlegger frivilligheten sterkt, og ser også på denne som en motvekt som kan begrense statens samfunnskontroll. Partiet fremmer også familien som en sentral del av samfunnet, og fremstår til dels sterkt koblet til den tradisjonelle familien som institusjon.

Vi ser at partiene i liten grad skriver om sitt interne demokrati, partimedlemmer, eller sine direkte koblinger til spesifikke interessegrupper. Utover at organisasjonsretten blir støtte opp under av begge partiene, er det særlig frivillig sektor som blir fremhevet av begge partiene.

4.6.2 Kobling til staten – oppsummering

Koblingen til stat og sivilsamfunnet er ikke veldig implisitt i forhold til kartelltesen og påstander om at partiene har blitt en nærmest integrert del av staten og at medlemmer og folk har blitt koblet av politikken. Funnene våre gir dermed ikke sterke bevis hverken for eller imot disse påstandene, men sier derimot noe om hvordan partiene posisjoner seg mellom stat og samfunn.

Arbeiderpartiet sin kobling til staten kommer frem på ulike måter i de analyserte programmene. Partiet viser i 1953 til at samfunnet behøver en sterk planøkonomi og dermed en aktiv stat til å utøve makt ovenfor næringslivet. Programmet fra 1973 viser også til et ønske om å utvide politikernes innflytelse ovenfor den administrative forvaltningen: «Gode målsettinger er ikke nok, man må også ha midler til å virkeliggjøre målene. Et parti som vil endre samfunnsstrukturen, er mer avhengig av effektive redskaper enn de som i det vesentlige nøyer seg med å bøte på de verste misforhold i samfunnsutviklingen. Arbeiderpartiet ser det derfor som en sentral politisk oppgave å utvikle effektive virkemidler. Et langt sterkere folkevalgt element må også bringes inn i den offentlige beslutningsprosessen. Styrking av redskapene og demokratisering må gå hånd i hånd» (Det norske Arbeiderparti, 1973). Også i 1990, 2009 og 2021 ser vi at partiet ønsker å styrke politiske organer, aktivt bruke staten til å regulere markedet og å ha en stor og sterk offentlig sektor. Partiet fremstår også gjennom alle programmene i analysen til å ha en sterk støtte til Norges medlemskap i NATO og til et nært forhold med EF/EU. Arbeiderpartiet sin kobling til staten er mest tydelig i ønske om å ha en stor offentlig sektor, som skal brukes aktivt for å fremme en samfunnsstruktur i linje med partiets ideologi (Det norske Arbeiderparti, 1953, 1973, 1990, 2009, 2021).

Høyre viser ved flere tilfeller at de ønsker å redusere omfanget av staten, inkludert i programmet fra 1993: «Flere oppgaver som hittil har vært forbeholdt offentlig sektor, må åpnes for privat medvirkning» (Høyre, 1993). I samme program uttrykker Høyre også at de korporative trekkene i samfunnet (trepartssamarbeidet) må brytes ned, og at man må sette klare grenser for statens makt og ha en «klar deling av ansvar mellom samfunnsaktørene» (Høyre, 1993). I programmene fra 2000-tallet blir det igjen påpekt at selv om staten skal være sterk, så må den ikke bli for inngripende i enkeltmenneskes frihet. Den må heller ikke bli for komplisert, og statlige utgifter og eierskap må reduseres. Høyre fremstår også, i likhet med Arbeiderpartiet, å være en sterk forkjemper for Norges deltakelse i NATO og samarbeidet med EF/EU (Høyre, 2009, 2021).

Vi finner lite endring i dette synet hos partiene over tid. Derimot er det ikke utenkelig at bildet ville sett annerledes ut om partiene hadde et mer eksplisitt forhold til staten i deres programmer utover hvordan de akter å bruke den (aktiv vs passiv stat). Vi har dermed ikke et datagrunnlag for å uttale om partiene har blitt nærmere staten, slik blant annet kartelltesen hevder (Katz & Mair, 1995).

4.6.3 Representasjonsrollen – oppsummering

Vi ser at Arbeiderpartiet i 1953 fortsatt har en eksplisitt kobling til spesifikke grupper i samfunnet, men at denne allerede i 1973 er mindre spesifikk og at denne trenden varer gjennom hele perioden. I 2021 får vi likevel et gjensyn med en spesifisert gruppe, når partiet sier at de er til for «vanlige folk». Når dette heller ikke blir tydelig definert, kan man stille spørsmål om hvem som er «uvanlige folk». Selv om man gitt partiets historie og fokus på å redusere ulikhet kan tro at disse uvanlige er de «rike og privilegerte», kan uttrykket også henvise til en ekskludering av både minoriteter, funksjonshemmende og andre underrepresenterte og «uvanlige» grupper mennesker. Alt i alt kommer den tradisjonelle koblingen til arbeiderbevegelsen relativt lite tydelig frem i programmene etter 1953, og det virker heller som partiet forsøker å nå en bredest mulig andel av samfunnet.

For Høyre sin del er partiet stadig lite konkrete i hvem de skal representere med politikken sin. Men med slagord som «muligheter for alle» er det kanskje ikke overraskende at man ser «catch-all» tendenser hvor målet er å ha en politikk som kan favne flest mulig. Det er også verdt å merke seg at partiet til tider har hatt formulering rundt å verne om kristendommen, familien, og ekteskapet (senest i 1993-programmet, av vårt utvalg). Også en slik retorikk kan skape et bilde om de personer som ikke er en del av verken kristendommen eller ordinær familiestruktur eller samlivsform heller ikke blir representert av Høyre sin politikk. Men vi at partiet som helhet har liten endring i sin representasjonsrolle gjennom hele analyseperioden, da de hele tiden prøver å nå en bredest mulig masse heller enn spesifikke grupper eller eliter.

4.6.4 Basis for konkurranse – oppsummering

Partiene sin basis for konkurranse er heller ikke nevnt eksplisitt i programmene, men den kan tolkes på bakgrunn av helhetsinntrykket av politikken som fremmes. Vi ser at Arbeiderpartiet i 1953 er opptatt av at det fortsatt er mye ugjort i samfunnet. De ønsker å få gjennom drastiske

reformer og er preget av et sterkt normativt syn på hva de skal gjøre med samfunnet om de får fornyet tillit fra velgerne. Dette er også et syn vi finner igjen hos partiet i 1973, men som i de påfølgende programmer tar en mer pragmatisk vending. Fokuset blir da på å effektivisere offentlig sektor og redusere arbeidsledighet kontra normativt begrunnede samfunnsreformer.

Høyre er på sin side mer stabile, og valgargument som er indirekte artikulert i programmet fremstår som godt plantet i et pragmatisk syn gjennom hele analyseperioden. Partiet gjentar stadig behovet for effektivisering av byråkratiet og offentlig sektor. De fremhever også hvordan deres politikk vil bidra til å skape økt lønnsomhet og profitt i samfunnet, deriblant gjennom å føre en «ansvarlig politikk». Argumenter om effektivitet og ansvarlighet appellerer til en pragmatisk side av politikken og partiet fremstiller seg som et alternativ til de som fører en «uansvarlig» politikk på ideologisk grunnlag.

Kapittel 5: Avslutning og konklusjon

Det foregående kapitlet har presentert funn fra analysen på et systematisk vis. I en kvalitativ innholdsanalyse er også det å presentere utdrag og diskutere disse en del av selve analysen. Formålet med oppgaven har vært å besvare problemstillingen «*I hvilken grad har de politiske partienes vektlegging av ulike sider av demokratiet og deres egen rolle i demokratiet endret seg i perioden 1945-2021?*». Problemstillingen har forsøkt å dekke over et kunnskapshull i forskningen, der det har vært lite undersøkelser av hvordan partiene ser på *sin egen* rolle i demokratiet og hvilke sider av demokratiet som partiene fremmer.

Den faktiske endringen av partier i analyseperioden vår har vært stor, og partiene er i dag mye mindre medlemstunge og i stor grad statsfinansierte enn tidligere (Bergh et al., 2020). Sett i lys av den teoretiske partiutviklingen, som blant andre Katz og Mair har viet mye forskning til, tilsier dette at partiene har gått fra å være medlemsdominerte massepartier som springer ut fra konkrete grupper i samfunnet, og over til å ende opp som kartellpartier som er koblet fra sivilsamfunnet og nærmest blitt en integrert del av staten (Katz & Mair, 1995, 2018).

Som man ser av funn fra analysen kan vi konkludere med at Arbeiderpartiet i denne perioden vektlegger både deltakelse og egalitet som de sentrale sidene av sin demokratiforståelse. Dette normative synet fremstår også som stabilt gjennom hele analyseperioden og er dermed ikke vært påvirket av partiendringene i løpet av samme periode. Høyre vektlegger på sin side liberale og elektorale aspekter ved demokratiet, og har i likhet med Arbeiderpartiet et relativt stabilt syn over tid. Vi ser derimot ingen tegn på at partiene har selvrefleksjon i sine programmer når det kommer til deres egen rolle i demokratiet – dvs. at partiene *ikke* reflekterer eller kommenterer på deres betydning som politisk parti.

Når det kommer til hvordan partiet vektlegger sin egen rolle i demokratiet og presenterer denne i programmene er det også relativt høy stabilitet i funnene. Koblingen til sivilsamfunnet kommer ikke veldig tydelig frem i programmene, utenom de to tidligste fra Arbeiderpartiet, men dette er derimot ikke et bevis for at en tett kobling ikke *eksisterer*, da vi kun har undersøkt hva partiene selv skriver om dette. Historisk sett vet vi at Arbeiderpartiet har hatt et svært tett forhold til LO, mens Høyre har hatt en slik kobling til næringsorganisasjonene (E. H. Allern et al., 2019, s. 161). Hvorvidt partiene har blitt mer frakoblet disse interesseorganisasjonene enn tidligere utover er vanskelig å konkludere kun basert på denne

analysen. Funnene tyder på at partienes omtale av interesseorganisasjoner, og særlig knyttet til spesifikk omtale av et tett forhold, har blitt mindre for Arbeiderpartiet med tiden og jevnt over har vært lavt for Høyre gjennom samtlige program.

Koblingen til staten er også et punkt som ikke blir direkte artikulert. I stor grad kommer derfor begge disse to koblingen mer inn som hvordan partiene posisjonerer seg mellom stat og samfunn. Arbeiderpartiet er mest opptatt av fagbevegelsen, frivilligheten og å aktivt bruke staten. Høyre er, utover å fremme frivilligheten som et alternativt til statens innflytelse, også opptatt av å fremme norsk majoritetskultur i flere av programmene. I forhold til staten vil Høyre redusere dennes makt og fordele makten på flere samfunnsaktører.

Analysen har lent seg på å benytte fire ulike variabler som eksempler på partienes rolle i demokratiet: partienes kobling til sivilsamfunnet og staten, deres representasjonsrolle, og hvordan velgerne kan oppfatte deres basis for konkurranse i programmene. Denne analysen viste at begge partiene i liten grad fremstiller sin rolle i demokratiet direkte, og at man derfor må tolke hvordan partiene forholder seg til disse variablene utfra en kvalitativ lesning av programmet. Disse variablene ble i oppgavens teoretiske rammeverk konkretisert utfra ulike partimodeller. Partimodellene beskriver elitepartiet, massepartiet, catch-all partiet, og kartellpartiet. Analysen har vist oss at partienes normative syn på sin egen rolle, i den grad det kan tolkes, viser sterke trekkninger særlig til catch-all partiets idealtipe. Vi ser at partiene er lite spesifikke i hvem de representerer og prøver i stor grad å nå ut til en bredest mulig gruppe velgere. De viser også moderate koblinger til både sivilsamfunnet og staten. Høyre har på sin side en basis for konkurranse som fremstår pragmatisk gjennom hele analyseperioden, mens Arbeiderpartiet går fra å være ideologiske og reformister, til å bli mer pragmatiske og opptatt av effektiv styring. Samtidig ser vi ikke sterke tegn på at partiene har gått over til å bli kartellpartier, basert på hva de selv skriver om egen ideologi og politikk.

Datautvalget i analysen er fem programmer fra begge partiene som er med. Disse er godt spredt utover i tid og hvert program dekker også en viss flerårig periode (hovedsakelig samsvarende med tiden imellom stortingsvalg). Selv om utvalget er ment for å se på utvikling over lengre tid og for å ha en gjennomførbarhet innen oppgavens rammer, kan det også føre til at man går glipp av funn som gjør seg gjeldende i utelatte programmer. For å styrke målerelabiliteten til analysen ville det dermed vært en fordel om hvert eneste program i analyseperioden var gjennomgått. Man kan også stille kritiske spørsmål til utvalget av

variabler i analysens andre del; da partiene har flere roller i demokratiet utover å være et bindeledd mellom sivilsamfunnet og staten.

Det er også et stort rom for videre forskning innenfor hvordan partiene seg på sin egen rolle i demokratiet. I en norsk kontekst ville det vært meget interessant å se på hvordan andre datakilder kan nyansere bildet som er skapt utfra kun programmene. Særlig vil retoriske kilder, som taler og debatter fra enkeltpolitikere, kunne være relevante i en slik kontekst. Det vil også være av interesse å se på andre partier som analyseenheter, og da særlig på hvordan fløypartier og populistiske partier betrakter sin egen rolle kontra de store tradisjonelle partiene. Med kun to partier i analysen er det vanskelig å generalisere funnene, og da særlig til nyere partier og andre partisystemer enn det norske. Norge har en sterk egalitær politisk kultur, med relativt høy tillit og sterke normer i forhold til deltakelse, sammenlignet med andre stater (Heidar & Saglie, 2002). En analyse som er komparativ på tvers av land vil dermed kunne gi innblikk på f.eks. kultur har en innvirkning på hvordan partiene forholder seg til velgere.

Vi kan konkludere med at Arbeiderpartiet og Høyre viser tydelige at de vektlegger ulike sider av demokratiet, og at disse sidene også er stabile over tid. Samtidig er det lite i programmene som viser til at partiene omtaler sin egen rolle i demokratiet, til tross for både partienes viktighet for demokratiet og den generelle partiutviklingen som har funnet sted i perioden 1945-2021. Hvorvidt dette skyldes manglende selvinnsikt eller bevist utelatelse behøver man nye undersøkelser for å forstå.

Litteraturliste

- Allern, E. H. (2010). *Political parties and interest groups in Norway*. ECPR Press.
- Allern, E. H., Heidar, K., & Karlsen, R. (2016). *After the mass party: Continuity and change in political parties and representation in Norway*. Lexington Books.
- Allern, E. H., & Pedersen, K. (2007). The impact of party organisational changes on democracy. *West European Politics*, 30(1), 68–92.
- Allern, E. H., Saglie, J., & Østerud, Ø. (Red.). (2019). *Makt og opposisjon: De politiske partiene som demokratisk paradoks*. Universitetsforlaget.
- Arbeiderpartiet. (2009). *Skape og dele: Arbeiderpartiets program 2009 – 2013*. Arbeiderpartiet.
- Arbeiderpartiet. (2021). *Partiprogram 2021-2025*. Arbeiderpartiet.
- Arter, D. (2013). The ‘earthquake elections’ of 1970–73 and the emergence of new party types. I *Scandinavian politics today*. Manchester University Press.
<https://doi.org/10.7765/9781847792020.00013>
- Ball, T. (1999). *Political ideologies and the democratic ideal* (3rd ed.). Addison-Wesley.
- Bergh, J., Haugsgjerd, A. H., & Karlsen, R. (2020). *Valg og politikk siden 1945: Velgere, institusjoner og kritiske hendelser i norsk politisk historie* (1. utgave.). Cappelen Damm akademisk.
- Bratberg, Ø. (2017). *Tekstanalyse for samfunnsvitere* (2. utgave). Cappelen Damm akademisk.
- Coppedge, M., Gerring, J., Altman, D., Bernhard, M., Fish, S., Hicken, A., Kroenig, M., Lindberg, S. I., McMann, K., & Paxton, P. (2011). Conceptualizing and measuring democracy: A new approach. *Perspectives on Politics*, 9(2), 247–267.
- Dalton, R. J. (2004). *Democratic challenges, democratic choices: The erosion of political support in advanced industrial democracies*. Oxford University Press.
- Dalton, R. J., & Wattenberg, M. P. (Red.). (2000). *Parties without partisans: Political change in advanced industrial democracies*. Oxford University Press.
- Dalton, R. J., & Weldon, S. A. (2005). Public images of political parties: A necessary evil? *West European Politics*, 28(5), 931–951. <https://doi.org/10.1080/01402380500310527>
- Det norske Arbeiderparti. (1936). *Arbeidsprogrammet 1936*.
- Det norske Arbeiderparti. (1953). *Arbeidsprogram 1953-1957*. Det norske Arbeiderparti.
- Det norske Arbeiderparti. (1973). *Trygghet for folket: Det norske Arbeiderpartis arbeidsprogram for perioden 1974-1977*. Det norske Arbeiderparti.
- Det norske Arbeiderparti. (1990). *Krav til innsats for felles framtid: Arbeidsprogram for det*

- norske arbeiderparti 1990 - 1993*. Det norske Arbeiderparti.
- Diamond, L., & Gunther, R. (2001). *Political parties and democracy*. Johns Hopkins University Press.
- Duverger, M. (1954). *Political parties: Their organization and activity in the modern state*. Methuen & Co. Ltd.
- Daalder, H. (2001). 2: The rise of parties in western democracies. I L. Diamond & R. Gunther, *Political parties and democracy*. Johns Hopkins University Press.
- Epstein, L. D. (1980). *Political parties in Western democracies*. Transaction Books.
- Giddens, A. (2008). *The third way: The renewal of social democracy*. Polity.
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1989). *Fourth generation evaluation*. Sage.
- Halperin, S., & Heath, O. (2020). *Political research: Methods and practical skills* (Third edition). Oxford University Press.
- Heidar, K. (1988). *Partidemokrati på prøve*. Universitetsforl. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2007081401078
- Heidar, K. (2014). Partiene—Fra aristokratiske diskusjonsklubber til populistiske meningsbyråer. I Ø. Østerud & H. Baldersheim (Red.), *Det norske demokratiet i det 21. Århundre*. Fagbokforlaget.
- Heidar, K., & Jupskås, A. R. (2022). Deliberative democracy in contemporary political parties: Longitudinal evidence from Norway. *Party Politics*, 135406882210805. <https://doi.org/10.1177/13540688221080538>
- Heidar, K., & Saglie, J. (2002). *Hva skjer med partiene?* Gyldendal akademisk.
- Høyre. (1953, juli). Høyres program ved stortingsvalget. *Aftenposten*. <https://eavis.aftenposten.no/aftenposten/65828/>
- Høyre. (1973). *Høyres program ved stortingsvalget 1973*. Høyre. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2012041808128
- Høyre. (1993). *Høyres stortingsvalgprogram 1993-97*. Høyre.
- Høyre. (2009). *Muligheter for alle: Høyres Stortingsvalgprogram 2009-2013*. Høyre.
- Høyre. (2021). *Vi tror på Norge: Høyres stortingsvalg-program 2021-2015*. Høyre.
- Inglehart, R. (1977). Values, objective needs, and subjective satisfaction among western publics. *Comparative Political Studies*, 9(4), 429–458.
- Johannessen, A., Tufte, P. A., & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. ABSTRAKT.
- Katz, R. S., & Crotty, W. (2006). *Handbook of party politics*. Sage.
- Katz, R. S., & Mair, P. (1995). *Changing Models of Party Organization and Party Democracy*:

- The Emergence of the Cartel Party. *Party Politics*, 1(1), 5–28.
<https://doi.org/10.1177/1354068895001001001>
- Katz, R. S., & Mair, P. (2009). The Cartel Party Thesis: A Restatement. *Perspectives on Politics*, 7(4), 753–766. JSTOR.
- Katz, R. S., & Mair, P. (2018). *Democracy and the cartelization of political parties*. Oxford University Press.
- Kirchheimer, O. (1966). Private Man and Society. *Political Science Quarterly*, 81(1), 1–24.
- Kittilson, M. C., & Scarrow, S. E. (2003). Political Parties and the Rhetoric and Realities of Democratization. I B. E. Cain, R. J. Dalton, & S. E. Scarrow (Red.), *Democracy Transformed?* (1. utg., s. 59–80). Oxford University PressOxford.
<https://doi.org/10.1093/0199264996.003.0004>
- Knutsen, C. H. (2021). *Demokrati og diktatur* (1. utgave). Fagbokforlaget.
- Kropivnik, S., & Lipicer, S. K. (2018). Evolution of manifestos in a developing parliamentary democracy with proportional representation and multiparty coalition governments. *Party Politics*, 24(3), 296–306. <https://doi.org/10.1177/1354068816678890>
- Lauhn, E. (1959). *Høire 75 år*. Høires Centralstyre. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2009081301134
- Laver, M., & Garry, J. (2000). Estimating policy positions from political texts. *American Journal of Political Science*, 619–634.
- Lehmann, P., Burst, T., Matthieß, T., Regel, S., Volkens, A., Weßels, B., Zehnter, L., & Wissenschaftszentrum Berlin Für Sozialforschung (WZB). (2022). *Manifesto Project Dataset* (Versjon 2022a) [Data set]. Manifesto Project.
<https://doi.org/10.25522/MANIFESTO.MPDS.2022A>
- Linz, J. J. (2002). Parties in Contemporary Democracies: Problems and Paradoxes. I R. Gunther, J. J. Linz, & J. R. Montero, *Political parties: Old concepts and new challenges*. Oxford University Press.
- Mair, P. (2005). *Democracy Beyond Parties*.
- Mair, P. (2013). *Ruling the void: The hollowing of Western democracy*. Verso books.
- NOU 2003:19. (2003). *Makt og demokrati*. Arbeids- og administrasjonsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2003-019/id118893/?ch=1>
- Olstad, F. (2021). *En historie om Arbeiderpartiet: Fra arbeiderpopulister til verdensborgere*. Dreyers forlag.
- Rokkan, S., & Lipset, S. M. (1967). *Party systems and voter alignments: Cross-national perspectives* (Bd. 7). Free Press.

- Saglie, J. (2019). Om partiorganisasjonenenes iboende treghet. I E. Allern, J. Saglie, & Ø. Østerud (Red.), *Makt og opposisjon: De politiske partiene som demokratisk paradoks*. Universitetsforlaget.
- Sartori, G. (2005). *Parties and party systems: A framework for analysis*. ECPR press.
- Schattsneider, E. E. (1942). *Party Government*. Rinehart.
- Schmitter, P. C. (2001). Parties are not what they once were. I L. Diamond & R. Gunther, *Political parties and democracy*. Johns Hopkins University Press.
- Sejersted, F. (2003). Om Stortingets kompetanse til å regjere over regjeringen. *Nytt norsk tidsskrift*, 20(3), 281–294.
- Signe Bock Seggaard, Lawrence Rose, & Atle H. Haugsgjerd. (2020). Politisk tillit i Norge—Tegn til økende forskjeller? I J. Bergh, A. H. Haugsgjerd, & R. Karlsen, *Valg og politikk siden 1945: Velgere, institusjoner og kritiske hendelser i norsk politisk historie* (1. utgave.). Cappelen Damm akademisk.
- Smith, E. (2014). Kapittel 7. Det konstitusjonelle demokratiet: Grunnlovens betydning for politisk praksis. I Ø. Østerud & H. Baldersheim (Red.), *Det norske demokratiet i det 21. Århundre*. Fagbokforlaget.
- Thorsen, L. R. (2011). *Høy deltakelse i Norden* (Bd. 2011). Statistisk sentralbyrå.
<https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/hoy-deltakelse-i-norden>
- Valen, H. (1962). *Politiske institusjoner* (Nummer Rev. [utg.]). Universitetet i Oslo, Instituttet for sosiologi. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2016082408161
- Valen, H., & Katz, D. (1964). *Political parties in Norway: A community study* (Nummer 5). Universitetsforlaget.
- van Biezen, I. (2004). Political Parties as Public Utilities. *Party politics*, 10(6), 701–722.
<https://doi.org/10.1177/1354068804046914>
- van Biezen, I., & Kopecký, P. (2014). The cartel party and the state: Party–state linkages in European democracies. *Party Politics*, 20(2), 170–182.
<https://doi.org/10.1177/1354068813519961>
- Van Biezen, I., & Saward, M. (2008). Democratic theorists and party scholars: Why they don't talk to each other, and why they should. *Perspectives on Politics*, 6(1), 21–35.
- von Beyme, K. (1985). *Political parties in Western democracies*. Gower.
- Webb, P., Farrell, D., & Holliday, I. (2002). Conclusion: Political parties and democratic control in advanced industrial societies. I *Political parties in advanced industrial democracies* (1. utg.). Oxford University Press,.
- Østerud, Ø., & Baldersheim, H. (Red.). (2014). *Det norske demokratiet i det 21. Århundre*.

Fagbokforlaget.